

पांच वर्षनी अंदरतुं बाळक मरण पामे तो बाळकोने भोजन करावतुं, अने ते उपरांत वयतुं मरे, तो ब्राह्मणो तथा बाळकोने भोजन करावतुं. (ए बाळक परणेलुं अथवा जनोइ दीधेलुं होय तो ब्राह्मण अने न होय तो बाळकोने ज जमाडवां.) ॥९५॥ पांच वर्षनी उपरतुं बाळक परण्या के जनोइ दीधा विनातुं होय, अथवा परणेलुं के जनोइ दीधेलुं होय तोपण खीर अने गोळना करेला दश पिंड अनुक्रमे आपवा. ॥९६॥ अगियार अथवा बारमे दिवसे वृषोत्सर्ग सिवाय बाकीनां सर्व कर्म करवां परंतु महा दानो आपवां नही. ॥९७॥ पिता जीवता छतां, पांच वर्षनी उपरनी वयसां मरेला बाळकतुं सपिंडक श्राद्ध करवुं कुमारें च मृते बालान्कुमारानेव भोजयेत् ॥ सबालान्भोजयेद्विप्राण्यौगंडे सव्रतेऽव्रते ॥९५॥

मृतश्च पंचमादूर्ध्वव्रतः सव्रतोऽपि वा ॥ पायसेन गुडेनापि पिंडान्दद्याद्दश क्रमात् ॥९६॥ एकादशं द्वादशं च वृषोत्सर्गविधिं विना ॥ महादानविहीनं च पौगंडे कृत्स्माचरेत् ॥९७॥ जीवमाने च पितरि न पौगंडे सपिंडनम् ॥ अतस्तस्य द्वादशाहन्येकोद्दिष्टं समाचरेत् ॥९८॥ स्त्रीशूद्राणां विवाहस्तु व्रतस्थाने प्रकीर्तितः ॥ व्रतात्याक् सर्ववर्णानां वयस्तुल्या क्रिया भवेत् ॥९९॥ स्वल्पात्कर्मप्रसंगाच्च स्वल्पाद्विषयबंधनात् ॥ स्वल्पे वयसि देहे च क्रियां स्वल्पामपीच्छति ॥१००॥ किशोरे तरुणे कुर्याच्छय्यावृषमखादिकम् ॥ पददानं महादनंगोदामपि दापयेत् ॥१०१॥ नही. मात्र बारमे दिवसे तेतुं एकोतिष्ठ ज करवुं. स्त्रीओ अने शूद्रना विवाह उपनयनने स्थाने जाणवां. व्रतनी (उपनयननी) पूर्वे सकल वर्णनी क्रिया वय प्रमाणे करवी. ॥९९॥ कर्म, देश, सर्गासंबंधी, वर्ण अने वयतुं स्वल्पाल्प तथा महत्त्व जोइने क्रिया करवी. ॥१००॥ किशोरावस्था छतां मरण पामे तो शय्यादान तथा वृषोत्सर्ग वगेरे पददान, महादान, तथा गोदान वगेरे सकल कर्म करवां. ॥१०१॥

परमहंसादि चतुर्विध यतिओने दहन करवा नहीं, तथा तेमनी उदरक्रिया तथा दश गात्रादिक कोइपण जातनुं कर्म पुत्रादिकोए करवुं नहीं. ॥१०२॥ मात्र दंड धारण करवाथी ते नर नारयण स्वरूपे थाय छे, त्रिदंड धारण करवा मात्रथी प्रतत्त्व सर्वथा नष्ट थाय छे. ॥१०२॥ जे कोइ ज्ञानी छे, ते स्वरूपानुभवेने लीधे ज मुक्त थाय छे, माटे तेओ पुत्रादि तरफथी पोताने पिंड-दानादिनी प्राप्त थवानी इच्छा करता नथी. ॥१०४॥ माटे विधिनो बाध आवे एम गणीने, पिंडदान करवुं नहीं, मात्र पितृ-भक्तिने सारु तीर्थश्राद्ध करवां. ॥१०५॥ हंस, परमहंस, कुटीचक्र अने बह्दक एवा चतुर्विध सन्यासी मरण पाये तो तेमने

यतीनां चैव सर्वेषां न दाहो नोदकक्रिया ॥ दशगात्रादिकं तेषां न कर्तव्यं सुतादिभिः ॥१०२॥
दंडग्रहणमात्रेण नरो नारायणो भवेत् ॥ त्रिदंडग्रहणात्तेषां प्रतत्वं नैव जायते ॥१०३॥

ज्ञानिनस्तु सदा मुक्ताः स्वरूपानुभवेन हि ॥ अतस्ते तु प्रदत्तानां पिंडानां नैव कांक्षिणः ॥१०४॥
तस्मापिंडादिकं तेषां ननु नोदकमाचरेत् ॥ तीर्थश्राद्धं गयाश्राद्धं पितृभक्त्या समाचरेत् ॥१०५॥

हंसं परमहंसं च कुटीचक्रबह्दकौ ॥ एतान्संन्यासिनस्ताक्षर्य ! पृथिव्यां स्थापयेन्न तान् ॥१०६॥
गंगादांनामभावे हि पृथिव्यां स्थापन स्मृतम् ॥ यत्र संति महानद्यस्तदा तास्वेव निक्षिपेत् ॥१०७॥

इति श्री गरुडपुराणे दाहास्थिसंचयकर्मनिरूपणो नाम दशमोऽध्यायः ॥१०॥

अथ एकादशमोऽध्यायः ॥

गरुड उवाचः—

दशगात्रविधिं ब्रूहि कृते किं सुकृतं भवेत् ॥ पुत्राभावे तु कः कुर्यादिति मे वद केशव ॥१॥

मृमिणां दाटवा. ॥१०६॥ गंगादितीर्थनीजोगवाइ न होवाथी भूमिमां भंडारवा, महानदी होय तो ते शरीर तेमां वहेरावबुं. ॥१०७॥

इति श्री गरुडपुराणे सारोद्धारे दाहास्थिसंचयकर्मनिरूपणो नाम दशमोऽध्यायः ॥१०॥

अथ एकादशमोऽध्यायः ॥

गरुड भगवानने प्रश्न पूछे छे, हे भगवान ! मने दश गात्र नामनुं कर्म कहो, तथा ते करवाथी फलनी प्राप्ति शी थाय छे ? ते कहो; कदापि पुत्र न होय तो ए विधि कोणे करवी ? ते पण कहो. ॥१॥

भगवान् कहे छे, हे गरुड ! सत्पुत्र विधि करे तो ते पितृऋणथी मुक्त थाय छे. ॥२॥ पुत्रवियोजजन्य दुःखनो त्याग करीने, तथा धैर्यथी अंतःकरणनुं नियमन करीने. नेत्रोमां आंसु न आणतां, पितरोनुं पिंडदानादि करबुं. ॥३॥ बांधवादिके छींट तथा आंसु पाडयां होय, ते प्रेतने अवश्य भक्षण करवां पडे छे, माटे ए निरर्थक शोक थकी परावृत्त थबुं. ॥४॥ कारण के, रात्री अने दिवस हजारो वर्ष सुधी शोक करे, तो पण मरण पामनार फरीथी देखानार नथी. ॥५॥ जे उत्पन्न थाय तेने

श्री भगवानुवाचः—

श्रुणु तार्क्ष्य ! प्रवक्ष्यामि दशगात्रविधिं तव ॥ यद्विधाय च सत्पुत्रो मुच्यते पैतृकाहृणात् ॥२॥ पुत्रः शोकं परित्यज्य द्युतिमास्थाय सात्त्विकीम् ॥ पितुः पिंडादिकं कुर्यादश्रुपातं न कारयेत् ॥३॥ श्लेष्माश्रु बांधवैर्मुक्तं प्रेतो भुंक्ते यतोऽवशः ॥ अतो न रोदितव्यं हि तदा शोकान्निरर्थकात् ॥४॥ यदि वर्षसहस्राणि शोचतेऽहर्निशं नरः ॥ तथापि नैव निधनं गतो दृश्यते कर्हिचित् ॥५॥ जातस्य हि ध्रुवो मृत्युर्ध्रुवं जन्म मृतस्य च ॥ तस्मादपरिहार्येऽर्थे न शोकं कारयेद्बुधः ॥६॥ नहि कश्चिदुपायोऽस्ति दैवो वा मानुषोऽपि वा ॥ यो हि मृत्युवशं प्राप्नो जंतुः पुनरिहाव्रजेत् ॥७॥ अवश्यं भाविभावानां प्रतीकारो भवेद्यदि ॥ तदा दुःखेन युज्येरन्नलशमयुधिष्ठिराः ॥८॥

मृत्यु अवश्य छे, तथा जे मरण पामे तेने जन्म अवश्य छे, ए रीतना बेउ प्रकार अवश्य छतां निरर्थक शोक शा माटेक रवो ? ॥६॥ एनी निवृत्तिने अर्थ दैवी के मानुषी ए वेमानो एके उपाय नथी के जे करवाथी प्राणी मृत्यु थकी मुक्त थइने फरीथी मळे. ॥७॥ अवश्य प्राप्त थनारा मृत्युदुःखनो उपाय होत तो तो, नळराजा, रामराजा, तथा धर्मराजा वगेरे ए दुःखथी मुक्त न थात ? ॥८॥

कोइनो कोइ साथे निरंतर सहवास होतो नथी. ते बाबत दृष्टांत-जेम हुपणुं शरीरपर निरंतर अभिमान राखे छे तेम छतां, शरीर तेनो त्याग करीने जाय छे तेम. तो बीजा जननो सहवास हंमेशां रहेसो एवुं तो मनमां आणवुं ज नहीं. ॥९॥ जेम के, एकादो वटेमार्गु मार्ग जतां वृक्षनी पासे आवी, तेनी छायासां बेसी, विश्राम पामीने हींडवा मांडे छे, तेम आ सकल प्रायश्चित्त पदार्थोनो समागम तजीने जवावुं जाणवुं. ॥१०॥ सुगंधदायक उत्तम पदार्थोवडे सवारें रांधेछुं अन्न सांजे रसहीन थाय छे, तेम अन्न वडे पुष्ट थयेछुं शरीर नित्य क्यांथी रहेनार ? ॥११॥ सघळां दुःखोनुं निवर्तक करनार मात्र ज्ञान ज

नायमत्यंतसंवासः कस्यचित्केनचित्सह ॥ अपि स्वस्य शरीरेण किमुतान्यैः पुथगर्जनैः ॥९॥

यथा हि पथिकः कश्चिच्छायाभाश्रित्य विश्रमेत् ॥ विश्रम्य च पुनर्गच्छेतद्धूतसमागमः ॥१०॥

यत्प्रातः संस्कृतं भोज्यं सायं तच्च विनश्यति ॥ तदन्नरससंपुष्टे काये का नाम नित्यता ॥११॥

भैषज्यमेतद्दुःखस्य विचारं परिचित्य च ॥ अज्ञानप्रभवं शोकं त्यक्त्वा कुर्यात्क्रियां सुतः ॥१२॥

पुत्राभावे वधूः कुर्याद्धार्याभावे च सोदरः ॥ शिष्यो वा ब्राह्मणस्यैव सपिंडो वा समाचरेत् ॥१३॥

ज्येष्ठस्य वा कनिष्ठस्य भ्रातुः पुत्रैश्च पौत्रकैः ॥ दशगात्रादिकं कार्यं पुत्रहीने नरे खग ! ॥१४॥

भ्रातृणामेकजातानामेकैश्चपुत्रवान्भवेत् ॥ सर्वे ते तेन पुत्रेण पुत्रिणो मनुब्रवीत् ॥१५॥

छे, एवा प्रकारना विचारनुं परिचितन करवा छतां, अज्ञानजन्य शोकनो त्याग करीने पुत्रे पितानी क्रिया करवी. ॥१२॥ पुत्र

न होय तो पत्नीए करवी, तेणी न होय तो बंधुए करवी, ते न होय तो शिष्ये करवी, अथवा कोइ पितराइए करवी. ॥१३॥

कोइ पुरुष पुत्रहीन होय तो तेना मोटा अथवा नाना भाईना पुत्रे दशगात्रादि कर्म करवुं. ॥१४॥ घणा पितराइ भाइओ छतां,

तेमानो एक पुत्रवान होय तो ते एक पुत्रने लीधे सघळा पितराइओ पुत्रवान छे, एम जाणवुं. एवुं मनुजीनुं कहवुं छे. ॥१५॥

एक पुरुषने घणी स्त्रीओ छतां, तेमांनी एक पुत्रवती होय तो ते सकल स्त्रीओ पुत्रवती जाणवी. ॥१६॥ कदापि सघळा भाइओ पुत्रहीन होय तो तेओना मित्रे पिंडदान करबुं, परंतु कदी पण क्रियानो लोप करवो नहीं, ए कहेलामांथी कोइ न होय तो ए सर्वने ठेकाणे उपाध्याय [गोर] ए क्रिया करवाने अधिकारी छे एम जाणवुं. ॥१७॥ कोइ स्त्री के पुरुष पोताना इष्ट मित्रनी क्रिया करे तेने अनाथ प्रेतसंस्कार कर्याने लीधे कोटि यज्ञनुं फल प्राप्त थाय छे. ॥१८॥ हे गरुड ! पितानुं दशगात्रादि कर्म पुत्रे करबुं. मोटो भाई मृत्यु पाभ्यो होय तो नाना भाइए करबुं, परंतु पुत्र मरण पाभ्यो होय, तो तेना पिताए तेनुं

पत्न्यश्च बहव एकस्य चैका पुत्रवता भवेत् ॥ सर्वास्ताः पुत्रवत्यः स्युस्तेनैकेन सुतेन हि ॥१६॥

सर्वेषां पुत्रहीनानां मित्रः पिंडं प्रदापयेत् ॥ क्रियालापो न कर्तव्यः सर्वाभावे पुरोहितः ॥१७॥

स्त्री वाऽथ पुरुषः कश्चिदिष्टस्य कुरुते क्रियाम् ॥ अनाथप्रेतसंस्कारात्कोटियज्ञफलं लभेत ॥१८॥

पितुः पुत्रेण कर्तव्यं दशगात्रादिकं खग ! मृते ज्येष्ठेऽयतिस्नेहान्न कुर्वीत पिता सुते ॥१९॥

बहवोऽपि यदा पुत्रा विधिमेकः समाचरेत् ॥ दशगात्रं सपिंडत्वं श्राद्धान्यन्यानि षोडश ॥२०॥

एकेनैव तु कार्याणि संविभक्तधनेष्वपि ॥ विभक्तैस्तु पृथकार्यं श्राद्धं सांवत्सरादिकम् ॥२१॥

तस्माज्ज्येष्ठः सुतो भक्त्या दशगात्रं समाचरेत् ॥ एकमोजी भूमिशया भूत्वा ब्रह्मपरः शुचिः ॥२२॥

दशगात्रादिक कर्म करबुं नहीं ॥१९॥ कदापि कोइ पुरुषने धणा पुत्र होय तो सकल विधि एक ज पुत्रे करवो, तथा दशगात्रादि कर्म तथा बीजां षोडश श्राद्ध पण एके ज करवां. ॥२०॥ कदापि घनना भाग वहेंची लीधा होय, तोपण उपर कहेलां सर्व कर्म एके ज करवां, भाग पाडी लीधा होय तो संवत्सरादि श्राद्ध सौ सौने धेर जूदां जूदां करवां. ॥२१॥ तो मोटा पुत्रे दशगात्रादि भक्तिपूर्वक करवां. ए कर्म करे तो शुं फल मळे छे ? ते कहे छे. एकवार भोजन करनारो, भूमिपर शयन करनारो,

નિરંતર બ્રહ્મચિંતન કરનારો તથા શુચિર્મૂલ (પવિત્ર) છતાં, ॥૨૨॥ સાત વાર પૃથ્વી પ્રદક્ષિણા કરવાથી જે ફલ પ્રાપ્ત થાય છે. તેટલું ફલ માવાપની પાછળની ક્રિયા કરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. ॥૨૩॥ દશગાત્રાણ્ય કર્મને આરંભીને, વર્ષ પૂરું થતાં સુધીની સકલ ક્રિયાઓ જે પુત્ર કરે, તેને ગયા શ્રાદ્ધનું ફલ પ્રાપ્ત થાય છે. ॥૨૪॥ હવે દશગાત્રાણ્ય કર્મનો વિધિ કહે છે, કૂઓ, તલ્લાવ, વાગ તથા તીર્થ તથા દેવાલય એમાંના કોઈ પણ સ્થળે જઈને, મધ્યાહ્નકાળે મંત્રહીન સ્નાન કરાવું. ॥૨૫॥ પછી પવિત્ર થઈને વૃક્ષની નીચે દક્ષિણ મળી મોં કરીને બેસવું, પછી તે ઠેકાણે એક ઓટલી કરીને, તેને ગાયના છાણથી હીંપવી.

સપ્તવારં પરિક્રમ્ય ધરણીં યત્ફલં લભેત્ ॥ ક્રિયાં કૃત્વા પિતૃર્માતૃસ્તત્ફલં લભતે સુતઃ ॥૨૩॥
 આરમ્ય દશગાત્રં ચ યાવદ્દૈ વાર્ષિકં ભવેત્ ॥ તાવપુત્રઃ ક્રિયાં કુર્વન્ ગયાશ્રાદ્ધફલં લભેત્ ॥૨૪॥
 ક્રૂપે તડાગે વાઽગ્રામે તીર્થે દેવાલયેઽપિ વા ॥ ગત્વા મધ્યમયામે તુ સ્નાનં કુર્યાદમંત્રક્રમ્ ॥૨૫॥
 શુચિભૂત્વા વૃક્ષમૂલે દક્ષિણાભિમુખઃ સ્થિતઃ ॥ કુર્યાચ્ચ વેદિકાં તત્ર ગોમયેનોપલિય તામ્ ॥૨૬॥
 તસ્યાં પર્ણે દર્ભમયં સ્થાપયેત્કૌશિકં દ્વિજમ્ ॥ તં પાઘાદિભિરમ્યર્ચ્ય પ્રણમેદતસીતિ ચ ॥૨૭॥
 તદગ્રે ચ તતો દત્ત્વા પિંડાર્થં કૌશમાસનમ્ ॥ તસ્યોપરિ તતઃ પિંડં નામગોત્રોપકલ્પિતમ્ ॥૨૮॥
 દઘાતંડુલપાકેન યવપિષ્ટેન વા સુતઃ ॥ ઉશીરં ચંદનં મુંગરાજપુષ્પં નિવેદયેત્ ॥
 ધૂપં દીપં ચ નૈવેદ્યં મુલવાસં ચ દક્ષિણામ્ ॥૨૯॥

॥૨૬॥ એ ઠેકાણે એક પાંદડાપર દર્ભવદે એક કૌશિક નામના બ્રાહ્મણનું સ્થાપન કરાવું, અને તેને પાઘાદિ ઉપચાર અર્પણ કરીને અતસી પુષ્પસંક્રાંશં એવા મંત્રવદે તેને નમસ્કાર કરવો. ॥૨૭॥ પછી તેની આગલ પિંડ સારુ દર્ભનું આસન મૂકવું, અને તે ઉપર નામ તથા ગોત્રનો ઉચ્ચાર કરીને પડ આપવા. ॥૨૮॥ એ પિંડ રાંધેલા માત્ર કિંવા જવના આટના જોઈએ. ને પિંડપર ચંદન ભાગરા અને પુષ્પો ચઢાવવાં; તથા ધૂપ, નૈવેદ્ય, તાંબૂલ તથા દક્ષિણા વગેરે સમર્પણ કરવાં. ॥૨૯॥

જલ અને દૂધને મિશ્ર કરીને, એક પાત્રમાં ભરીને, તેમાં અન્ન મેલવીને, કાગડાઓને નાંખું, પછી પ્રેતના નામ તથા ગોત્રનો ઉચ્ચાર કરીને, તલની અંજલી આપવી ॥૩૦॥ પ્રેતના નામ તથા ગોત્રનો ઉચ્ચાર કરીને, જે અન્નોદક વગેરે સમર્પણ કરવામાં આવે, તે મૃત પુરુષને અનંત ફલ આપનારા થાય છે. ॥૪૧॥ મૃત્યુ પામે તે દિવસથી સર્પિડસુધી પ્રેત શબ્દનો ઉચ્ચાર કરીને દાન આપવાં, પછી ચાહે તો એ પ્રેત પુરુષ હોય કે સ્ત્રી હોય ॥૪૨॥ પહેલે દિવસે જે દ્રવ્ય (પિંડ સારુ કે હોમ સારુ જે અન્ન રાંધે છે તે, જેને ચરુ કે દુગ્ધ કહે છે.) પદાર્થ કે અન્નના પિંડ આપ્યા હોય, તેના તે જ નવ દિવસ સુધી આપવા. ॥૪૩॥ પ્રેતને

કાકાન્નં પયસોઃ પાત્રે વર્ધમાનજલાંજલીન્ ॥ પ્રેતાયામુકનામ્ને ચ મદત્તમુપતિષ્ઠતુ ॥૩૦॥

અન્નં વસં જલં દ્રવ્યમન્યદ્વા દીયતે ચ યત્ ॥ પ્રેતશબ્દેન યદ્દત્તં મૃતસ્થાનંત્યદાયકમ્ ॥૩૧॥

તસ્માદાદિદિનાદૂર્ધ્વં પ્રાક્સર્પિડીવિધાનતઃ ॥ યોષિતઃ પુરુષસ્યાપિ પ્રેતશબ્દં સમુચ્ચરેત્ ॥૩૨॥

પ્રથમેઽહનિ યત્પિડો દીયતે વિધિપૂર્વકમ્ ॥ તેનૈવ વિધિનાઞ્ચેન નવ પિંડાન્પ્રદાપેયેત્ ॥૩૩॥

નવમે દિવસે ચૈવ સર્પિડેઃ સક્લૈર્જનૈઃ ॥ તૈલાભ્યંગઃ પ્રકર્તવ્યો મૃતકર્ત્ત્વર્ગકામ્યયા ॥૩૪॥

બહિઃ સ્નાત્વા ગૃહીત્વા ચ દુર્વા લાજાસમન્વિતાઃ ॥ અગ્રતઃ પ્રમદાં કૃત્વા સમાગચ્છેન્મૃતાલયમ્ ॥૩૫॥

દૂર્વાવિકુલવૃદ્ધિસ્તે લાજા ઇવ વિકાસતા ॥ એવમુક્ત્વા ત્યજેદ્દેહે લાજાન્દૂર્વાસમન્વિતાન્ ॥૩૬॥

સ્વર્ગ પ્રાપ્ત થવા સારુ નવમે દિવસે સર્પિડથી તૈલાભ્યંગ કરવું. ॥૩૪॥ અને ઘરની બહાર સ્નાન કરવું. તથા હાથમાં ઘરો તથા જલ ગ્રહણ કરીને, સ્ત્રીઓને પોતાની આગલ કરીને પોતે પાછલ રહીને, મૃતસ્થાન તરફ જવું. ॥૩૫॥ અને એમ કહેવું કે, ધરોની પેઠે તમારા કુલની વૃદ્ધિ હજો, તથા આ રંગેલા ચોંચા અથવા વીરણના વાલાના મૂલની પેઠે તમારી કુલનો વિકાસતા હજો. એમ કહીને તે ઠેકાણે દૂર્વા (ધરો) સહિત લાજ (રંગેલા ચોંચા અથવા વીરણના વાલા) નાંખવા. ॥૩૬॥

દશમે દિવસે માંસનો પિંડ આપવો; પરંતુ કાઢિયુગમાં માંસનો નિષેધ છે, તેથી તેને ઠેકાણે અહદના આટાનો પિંડ આપવો. ॥૩૭॥ દશમે દિવસે સઘઢા બાંધધાદિકોષ ક્ષૌર (હજામત) કરાવવું પરંતુ ક્રિયા કરનારા પુત્રે તો માત્ર સપિંડી પછી કરાવવું. ॥૩૮॥ દશમે દિવસે સઘઢા બાંધધોષ ક્ષૌર હજામત કરાવવું; તેમજ ક્રિયા કરનારે પણ કર્મો કરીને ફરી સપિંડીને દિવસે ક્ષૌરકર્મ કરવું. આ વેડ વાક્યોની વ્યવસ્થા દેશ પરત્વે કરીને જાણવી. ॥૩૯॥ દશ દિવસ સુધી નિત્ય ઇન્દ્ર ગ્રાહણને મિથ્યાન્ન મોજન કરાવવું, અને ભગવાનનું ધ્યાન કરીને તથા હાથ જોડીને, પ્રેતની યુક્તિ થજો એવું ચિંતન કરવું. ॥૪૦॥ અઢસીનાં દશમે ઽહનિ માંસેન પિંડં દ્વાત્વગેશ્વર ॥ માર્ષેણ તન્નિષેધાદ્વા કલૌ ન પલપૈતૃકમ્ ॥૪૧॥ દશમે દિવસે ક્ષૌરં બાંધવાનાં સમુંડનમ્ ॥ ક્રિયાકર્તુઃ સુતસ્યાપિ પુનર્મુંડનમાચરેત્ ॥૪૨॥ મિથાનૈર્મોજયેદેકં દિનેષુ દશસુ દ્વિજમ્ ॥ પ્રાર્થયેત્પ્રેતમુક્તિં ચ હરિં ધ્યાત્વા કૃતાંજલિઃ ॥૪૩॥ અતસીપુષ્પસંકાશં પીતવાસમચ્યુતમ્ ॥ યે નમસ્યંતિ ગોવિદં ન તેષાં વિદ્યતે ભયમ્ ॥૪૪॥ અનાદિનિધનો દેવઃ શંકચક્રગદાધરઃ ॥ અક્ષયઃ પુંડરીકાક્ષ ! પ્રેતમોક્ષપ્રદો ભવ ॥૪૫॥ ઇતિ સંપ્રાર્થનામંત્રં શ્રાદ્ધાંતે પ્રત્યહં પઠેત્ ॥ સ્નાત્વા ગત્વા ગૃહે દત્વા ગોગ્રાસં મોજનં ચરેત્ ॥૪૬॥

ઇતિ શ્રીગરુડપુરાણે સારોદ્ધારે દશગાત્રવિધિનિરૂપણો નામૈકાદશો ઽધ્યાયઃ ॥૪૭॥ પુષ્પ જેવી જેની કાંતિ તથા જેણે (પીઢાં) વસ્ત્ર પરિધાન કરેલાં એવા ભગવાનને જે નમસ્કાર કરે છે, તેને કોઈપણ ઠેકાણે ભય પ્રાપ્ત થતો નથી. ॥૪૮॥ હે ભગવાન ! આપ આદિ તથા અંતર્થી રહિત છતાં શંભુ, ચક્ર અને ગદાને ધારણ કરનાર છો. તો હે કમલની પાંખડી સમાન નેત્રયુક્ત ભગવાન ! આપ એ પ્રેતને મોક્ષના આપનારા થજો. ॥૪૯॥ આવી રીતની પ્રાર્થનાના મંત્ર નિત્ય શ્રાદ્ધ કર્યા પછી ઉચ્ચારવા, પછી સ્નાન કરીને, વેર જઈને, ગાયને અન્ન આપીને મોજન કરવું. ॥૫૦॥

ઇતિ શ્રી ગરુડપુરાણે સારોદ્ધારે દશગાત્રવિધિનિરૂપણો નામૈકાદશો ઽધ્યાયઃ ॥૫૧॥

॥ अथ द्वादशमोऽध्यायः ॥

गरुड भगवानने प्रश्न पूछे छे के, हे सुरेश्वर ! अगियारमा दिवसनो विधि तथा वृषोत्सर्गनुं विधान वगेरे कहो. ॥१॥ भगवान कहे छे; हे गरुड ! अगियारमे दिवसे प्रातःकाले जलनी समीपे जबुं. अने त्यां अति यत्न वडे और्ध्वदैहिक क्रिया करवी. ॥२॥ ते एम के, वेदशास्त्रना जाणनार ब्राह्मणने बोलावीने, तेमने नमस्कार करीने, तेमनी आगळ हाथ जोडीने, भेतनी मुक्ति सारु तेमने प्रार्थना करवी, ॥३॥

॥ अथ द्वादशमोऽध्यायः ॥

गरुड उवाचः—

एकादशदिनस्यापि विधिं ब्रूहि सुरेश्वर ! ॥ वृषौत्सर्वविधानं च वद मे जगदीश्वर ! ॥१॥

श्रीभगवानुवाचः—

एकादशेऽहनि गंतव्यं प्रातरेव जलाशये ॥ और्ध्वदैहिक्रिया सर्वा करणीया प्रयत्नतः ॥२॥
निमंत्रयेद् ब्राह्मणांश्च वेदशास्त्रपरायणान् ॥ प्रार्थयेत्प्रेतमुक्तिं च नमस्कृत्य कृतांजलिः ॥३॥
स्नानसंध्यादिकं कृत्वा ह्याचार्योऽपि शुचिर्भवेत् ॥ विधानं विधिवत्कुर्यादेकादशदिनोचितम् ॥४॥
अमंत्रं कारयेच्छूद्रं दशार्हं नामगोत्रतः ॥ एकादशेऽहनि प्रेतस्य दद्यात्पिंडं समंत्रकम् ॥५॥
सौवर्णं कारयेद्विष्णुं ब्रह्माणं रौप्यकं तथा ॥ रुद्रस्ताम्रमयः कार्यो यमो लोहमयः स्वर्ग ! ॥६॥

आचार्य (गौर अने गामोट) सहित स्नान संध्यादि सकल नित्यकर्म कर्षो पछी अगियारमा दिवसने योग्य एवुं यथाविधि विधान करबुं. ॥४॥ दश दिवस सुधी मंत्रहीन छतां, मात्र नाम तथा गोत्रनो उच्चार करीने ज श्राद्धकर्म कर्षां एम कहेछुं छे. परंतु अगियारमा दिवसे मंत्रनी साथे पिंडदान करबुं. ॥५॥ सुवर्णनी विष्णुनी प्रतिमा करवी, रूपानी ब्रह्मदेवनी प्रतिमा करवी; त्रांवानी रुद्रनी प्रतिमा करवी अने लोढानी यमराजनी प्रतिमा करवी. ॥६॥

ગંગોદકથી ભરેલો વિષ્ણુકલશ પશ્ચિમ દિશાએ સ્થાપન કરવો; અને પીઠાં વલ્લથી વીંટેલી વિષ્ણુની મૂર્તિ તે પર સ્થાપન કરવી. ॥૭॥ દૂધ અને જલથી ભરેલો કુંભ પૂર્વ દિશા તરફ સ્થાપન કરવો, અને રૂવેત વલ્લથી આચ્છાદ કરેલી બ્રહ્મદેવની પ્રતિમા તે પર સ્થાપન કરવી. ॥૮॥ મધ અને ઘીથી ભરેલો કુંભ ઉચ્ચ સ્થાપન કરવો, અને રાતા વલ્લથી વીંટેલી રુદ્રની પ્રતિમા તે પર સ્થાપન કરવી. ॥૯॥ માત્ર જલથીપૂર્ણ ભરેલો કુંભ દક્ષિણ દિશાએ સ્થાપન કરવો, તથા તે પર કાઠા વલ્લથી વીંટેલી યમરાજની પ્રતિમા સ્થાપન કરવી. ॥૧૦॥ એ ચારે કુંભની વચ્ચે રંગ વઢે મંડલ કરીને, તેપર કૌશિક નામના બ્રાહ્મણની પ્રતિમા

પશ્ચિમે વિષ્ણુકલશ ગંગોદકસમન્વિતમ્ ॥ તસ્યોપરિન્યસેદ્વિષ્ણુ પીતવસ્ત્રેણ વેષ્ટિતમ્ ॥૭॥

પૂર્વે તુ બ્રહ્મકલશં ક્ષીરોદકસમન્વિતમ્ ॥ બ્રહ્માણં સ્થાપયેત્તત્ર શ્વેતવસ્ત્રેણ વેષ્ટિતમ્ ॥૮॥

ઉત્તરસ્યાં રુદ્રકુંભં પૂરિતં મધુસર્પિષા ॥ શ્રીરુદ્રં સ્થાપયેત્તત્ર રક્તવસ્ત્રેણ વેષ્ટિતમ્ ॥૯॥

દક્ષિણસ્યાં યમગટર્મિદ્રોદકસમન્વિતમ્ ॥ કૃષ્ણવસ્ત્રેણ સંવેષ્ટ્ય તસ્યોપરિ યમં ન્યસેત્ ॥૧૦॥

મધ્યે તુ મંડલં કૃત્વા સ્થાપયેત્કૌશિકં સુતઃ ॥ દક્ષિણાભિમુલો મૂત્વાપસવ્યેન ચ તર્પયેત્ ॥૧૧॥

વિષ્ણું વિધિ શિવં ધર્મં વેદમંત્રશ્ચ તર્પયેત્ ॥ હોમં કૃત્વા ચરેત્પશ્ચાચ્છ્રાહ્નં દશઘટાદિકમ્ ॥૧૨॥

ગૌદાનં ચ તતો દદ્યાત્પિતૃણાં તારણાય વૈ ॥ ગૌરેષા હિ મયા દત્તા પ્રીતયે તેઽસ્તુ માધવ ! ॥૧૩॥

સ્થાપન કરવી, પછી દક્ષિણ તરફ મોં કરીને, અપસવ્ય (જનોડ જોડાએ તે લખે ન પહેરતાં, ઉલટી પહેરી તે) થી તર્પણ કરવું. ॥૧૧॥ પછી વિષ્ણુ, બ્રહ્મદેવ, શિવ તથા યમ ધર્મનું વેદોક્ત મંત્રવઢે તર્પણ કરવું, પછી હોમ કરીને, દશઘટાદિક શ્રાદ્ધ કરવું. ॥૧૨॥ પછી પિતરોના ઉદ્ધારને અર્થે ગોપ્રદાન આપવું, તે સમયે ભગવાનની પ્રાર્થના કરવી, તે એમ કે; હે ભગવાન ! મેં જે આ ગાય આપી છે, તે આપની પ્રતિને અર્થે હજો. ॥૧૩॥

પછી ગાયને લગતાં જે જે ઉમર્યુક્ત વસ્ત્રાદિ હોય, તે સર્વ તથા ઘીથી ભરેલું કાંસાનું પાત્ર તથા તે પર સસ ધાન્યાદિ જે કાંઈ અપેક્ષિત (જરૂરનું) હોય, તે સર્વેનું દાન કરવું. ॥૧૪॥ તિલાદિ આઠ મહા દાન અંતકાલે આપ્યાં ન હોય, તો તે પળ શય્યાદાનની સાથે આપવાં. ॥૧૫॥ જે બ્રાહ્મણને શય્યાદાન આપવાનું હોય, તેના પગ ધોવા તથા તેમને વસ્ત્રાદિ અલંકાર આપીને, તેમનું પૂજન કરવું, તથા સિદ્ધાન્ન (રાંધેલું અન્ન) તથા મોદક અને અપૂષ (ચોઝાના પુડલા અથવા અહદની વાટેલી દાઢનાં વહાં) પીરસાવીને મોજન આપવું. ॥૧૬॥ પછી ક્રિયા કરનાર પુત્રે એ શય્યાપર સુવર્ણનો કરેલો પુરુષ સ્થાપન કરવો;

ઉપયુક્તં તુ તસ્યાસીદ્ધસ્રભૂષણવાહનમ્ ॥ ઘૃતપૂર્ણં કાસ્યપાત્રં સસધાન્યં તદીપ્સિતમ્ ॥૧૪॥

તિલાદ્યષ્ટમહાદાનમંતકાલે ન ચેત્કૃતત્ ॥ શય્યાસમીપે ધૃત્વૈતદ્દાનં તસ્યાઃ પ્રદાપ્યૈત્ ॥૧૫॥

પ્રક્ષાલ્ય વિપ્રચરણૌ પૂજયેદંબરાદિભિઃ ॥ સિદ્ધાન્નં તસ્ય દાતવ્યં મોદકાપૂષ્પકા પયઃ ॥૧૬॥

સ્થાપયેત્પુરુષં હૈમં શય્યોપરિ તદા સુતઃ ॥ પૂજયિત્વા પ્રદાતવ્યા મૃતશય્યા યથોદિતા ॥૧૭॥

પ્રેતસ્ય પ્રતિમાયુત્કા સર્વોપકરણૈર્હૃતા ॥ પ્રેતશય્યા મયા હ્યેષા તુભ્યં વિપ્ર ! નિવેદિતા ॥૧૮॥

ઇત્યાચાર્યાય દાતવ્યા બાહ્યાણાય કુટુંબિને ॥ તતઃ પ્રદક્ષિણીકૃત્ય પ્રણિપત્ય વિસર્જયેત્ ॥૧૯॥

एवं शय्याप्रदानेन શ્રાદ્ધેન નવકાદિના ॥ વૃષોત્સર્ગવિધાનેન પ્રેતો યતિ પરાં ગતિમ્ ॥૨૦॥

અને એ પુરુષનું પૂજન કરીને, બ્રાહ્મણને એ શય્યા આપવી. ॥૧૭॥ પછી બ્રાહ્મણની આ મંત્રથી પ્રાર્થના કરવી, તે એમ કે, હે બ્રાહ્મણ ! પ્રેતની પ્રતિમાવાઢી છતાં, સકલ સામગ્રીથી યુક્ત એવી શય્યા મેં તમને સમર્પણ કરી છે. ॥૧૮॥ એમ કહીને કુટુંબવત્સલ છતાં વિદ્વાન હોય તે બ્રાહ્મણને એ શય્યા આપવી, પછી બ્રાહ્મણને નમસ્કાર કરીને, તેમને જવા દેવા. ॥૧૯॥ એ રીતનાં શય્યા-દાન તથા વૃષોત્સર્ગના વિધાનને લીધે, પ્રેત ઉત્તમ ગતિને પામે છે. ॥૨૦॥

अग्निरग्रे दिवसे यथाविधि दृषोत्सर्ग करवो, एम के कोइ पण अवयवथी वाछडो खोडीलो न छतां, वयमां बाळ तथा रंग लाल न जोइए. ए दृष-(वाछडा)ना लक्षण कहेछां छे ते जोइनै, तेनुं दान करबुं. ॥२१॥ ते एम के, रातां नेत्र छतां रंग पिंगलो (छींकणीना रंगनो) जोइए, तथा तेनां शींगडां, गछं पगनी खरीओ ए रातां जोइए, तेनुं पेट भ्वेत अने पुंठ काळी जोइए, एवा लक्षणवाळो वाछडो ब्राह्मणने आपवानुं कहेछं छे. ॥२२॥ जेनो रंग लाल अथवा मुंजडीओ होय, एवो बाछडो क्षत्रीए आपवो, पीळा रंगनो वैश्ये आपवो, काळा रंगनो शुद्रे आपवो. ॥२३॥ जे बघे अंगे तपखीरीओ छतां, पूछडे तथा पगे श्वेत रंगनो होय तेने एकादशेऽहनि विधिना दृषोत्सर्ग समाचरेत् ॥ हीनांगं रोगिणं बालं त्यक्त्वा कुर्यात्सलक्षणम् ॥२१॥ रक्ताक्षः पिंगलो यस्तु रक्तः शृंगे गले खुरे ॥ श्वेतोदरः कृष्णपृष्ठो ब्राह्मणस्य विधीयते ॥२२॥ सुस्निग्धवर्णो यो रक्तः क्षत्रियस्य विधीयते ॥ पीतवर्णश्च वैश्यस्य कृष्णः शूद्रस्य शस्यते ॥२३॥ यस्तु सर्वांगपिंगः स्याच्छ्वेतः पुच्छे पदेषु च ॥ स पिंगो वृष इत्याहुः पितृणां प्रीतिवर्धनः ॥२४॥ चरणास्तु मुखं पुच्छं यस्य श्वेतानि गोपतेः ॥ लाक्षारससर्बणो यः स नील इति कीर्तितः ॥२५॥ लोहितो यस्तु वर्णेन मुखे पुच्छे च पांडुरः ॥ पिंगः खुरविषाणाभ्यां रक्तनीलो निगद्यते ॥२६॥ सर्वांगेष्वेकवर्णो यः पिंगः पुच्छे खुरेषु यः ॥ तं नीलपिंगमित्याहुः पूर्वजोद्धारकारकम् ॥२७॥ पिंगरंगनो कहेवाव छे, एवा वाछरडानो उत्सर्ग करे छे, ते पितृओनी प्रीतिथी वृद्धि मेळवे छे. ॥२४॥ जे वृषभना पग, मों तथा पुच्छ श्वेत होय, अने जेना बाक्कीना अंगनो रंग रातो बळता जेवो होय तेने नील एम कहे छे. ॥२५॥ जे रंग लाल छतां मोढे तथा पूछडे सफेद, खरीओ अने शींगडां तपखीरीया होय, तेने रक्तनील कहेवो. ॥२६॥ जे सर्वांगे एक ज रंगनो छतां, पूछडेथी तपखीरीआ (शुरा) रंगनो होय, तेने नीलपिंग कहेवो, आ वृषभ पूर्वजनो उद्धार करनार जाणवो. ॥२७॥

જેનો રંગ કબૂતરા જેવો છતાં, માથે ટીલુ હોય, તેને બઝુનીલ કહે છે, આ વૃષ સર્વાંગે સુશોભિત હોય છે. ॥૨૮॥ જેને સર્ગાંગે નીલ વર્ણ છતાં રાતાં નેત્ર હોય તેને મહાનીલ કહે છે, એ રીતે પાંચ પ્રકારનાં નીલ જાળવા. ॥૨૯॥ હે ગરુડ ! વૃષોત્સર્ગ અવશ્ય કરવો, ઉત્સર્ગ કર્યા પછી એ વાદ્દરડાને પકડવો નહીં; તેમજ તે ઘેર આવે તો તેનું ધરમા પાલન પળ કરવું કહીં, એ વાવત એક પુરાતની કથા છે, ॥૩૦॥ તે એવી કે, ઘણા પુત્ર હોય તો બહુ સારું, એવી મનુષ્યે ઇચ્છા રાખવી કારણ કે, તેમાંનો એક પળ ગયાજીએ જઈને શ્રાદ્ધ કરે, અથવા પુત્રીનો વિવાહ કરે, કે નીલજાતિના વૃષનો ઉત્સર્ગ કરે. ॥૩૧॥ જે વૃષોત્સર્ગ કરે

પારાવતસવર્ણસ્તુ લલાટે તિલકાન્વિતઃ ॥ તં બઝુનીલમિત્યાહુઃ પૂર્ણ સર્વાંગશોભનમ્ ॥૨૮॥

નીલઃ સર્વશરીરેષુ રક્તાશ્ચ નયનદ્વયે ॥ તમપ્યાહુર્મહાનીલં નીલઃ પંચવિધઃ સ્મૃતઃ ॥૨૯॥

અવશ્યમેવ મોક્તવ્યો ન સ ધાર્યો ગૃહે ભવેત્ ॥ તદર્થમેષા ચરતિ લોકે ગાથા પુરાતની ॥૩૦॥

એષ્ટવ્યા બહવઃ પુત્રા યદ્યેકોઽપિ ગયાં વ્રજેત્ ॥ ગૌરિં વિવાહયેત્કન્યાં નીલં વા વૃષમુત્સૂજેત્ ॥૩૧॥

સ એવ પુત્રો મંતવ્યો વૃષોત્સર્ગં તુ યશ્ચરેત્ ॥ ગયાયાં શ્રાદ્ધાદાતા ચ યોઽન્યો વિષ્ટાસમઃ કિલ્ ॥૩૨॥

રૌગ્વાદિષુ યે કેચિત્પચ્યંતે યસ્ય પૂર્વજાઃ ॥ વૃષોત્સર્ગેણ તાન્સર્વાંસ્તારયદેકર્વિશતિમ્ ॥૩૩॥

વૃષોત્સર્ગં કિલેચ્છંતિ પિતરઃ સ્વર્ગતા અપિ ॥ અસ્મદ્દંશે સુત્રઃ કોઽપિ વૃષોત્સર્ગં કરિષ્યતિ ॥૩૪॥

છે, તથા ગયા શ્રાદ્ધ કરે છે. તેને જ પુત્ર જાળવો, બીજાને વિષ્ટા તુલ્ય જાળવો. ॥૩૨॥ જેના પૂર્વજ રૌગ્વાદિ નરકમાં પચી રહ્યા હોય, તે વૃષોત્સર્ગ કરે તો તેની શૂતકાલની પેઢીઓના પૂર્વજો નરક થકી મુક્ત થાય છે. ॥૩૩॥ કદાપિ કોઈના પિતૃઓ સ્વર્ગમાં વસતા હોય તથાપિ ત્યાં રહ્યા એવી ઇચ્છા રાખે છે કે, અમારા વંશમાં કોઈ એવા વંશજ ઉત્પન્ન થાય તો ઠોક, તે જે અમને ઉદ્ધારવાના હેતુથી વૃષોત્સર્ગ કરે. ॥૩૪॥

के जेना उत्सगने लीधे अमे परम गतिने पामीए, सकल यज्ञोमां वृषयज्ञ मुक्ति आपनारो छे. ॥३५॥ साटे पितृओनी मुक्तिने अर्थे यत्नपूर्वक यथाविधि वृषयज्ञ करवो. ॥३६॥ ते विधि एवो के, तन्मंत्रवडे प्रथम नवग्रहनुं स्थापन तथा पूजन करवुं, पछी यथाविधि होम करवो अने वाछडा तथा वाछडीनुं पूजन करवुं. ॥३७॥ पछी वाछडो तथा वाछडी मंगावीने, तेमने कंक्रण बांधवां, पछी विवाहविधिथी एक स्तंभ रोपवो. ॥३८॥ अने ए ठेकाणे ए वाछडो तथा वाछडीनुं स्थापन करवुं, पछी रुद्रदेवना जळवडे ए वेउने स्नान कराववुं तथा गंधपुष्पवडे तेमनुं पूजन करीने, प्रदक्षिणा करवी. ॥३९॥ पछी ए

तदुत्सर्गादयं सर्वे यास्यामः परमां गतिम् ॥ सर्वयज्ञेषु चास्माकं वृषयज्ञो हि मुक्तिदः ॥३५॥

तरमाप्सितृविमुक्त्यर्थं वृषयज्ञं समाचरेत् ॥ यथोक्तेन विधानेन कुर्यात्सर्वप्रयत्नतः ॥३६॥

ग्रहाणां स्थापनं कृत्वा तत्तन्मंत्रैश्च पूजनम् ॥ होमं कुर्याद्यथास्त्रं पूजयेद्वषमातुरः ॥३७॥

वत्सं वत्सीं समानाथ्य बध्नीयात्कंक्रणं तयोः ॥ वैवाह्येन विधानेन स्तंभमारोपयेत्तदा ॥३८॥

स्नापयेच्च वृषं वत्सीं रुद्रकुंभोदकेन च ॥ गंधमाल्यैश्च संपूज्य कारयेच्च प्रदक्षिणाम् ॥३९॥

त्रिशूलं दक्षिणे पार्श्वे वामे चक्रं प्रदापयेत् ॥ तं विमुच्यंजलिं बध्वा पठेन्मंत्रमिमं सुतः ॥४०॥

धर्मस्त्वं वृषरूपेण ब्रह्मणा निर्मिताः पुरा ॥ तवोत्सर्गप्रदानेन तारयस्व भवार्णवात् ॥४१॥

इति मंत्रान्नमस्कृत्य वत्सं वत्सीं समुत्सजेत् ॥ वरदोहं सदा तस्य प्रेतमोक्षं ददामि च ॥४२॥

वृषना जमणे पासे त्रिशूल तथा डांवे पासे चक्र स्थापन करवुं, पछी वृषादिने छोडीने एमनो आगळ हाथ जोडीने, आगळ कहेवामां आवशे ते मंत्रोच्चार करवो. ॥४०॥ ए मंत्रनो अर्थ-तमे वृष रूपे धर्म छो, तमने आ रूपे ब्रह्मदेवे निर्माण कर्या छे, में तमारो उत्सर्ग कर्या छे, तो तमे मारुं आ भवरूपी संसार थकी रक्षण करो. ॥४१॥ एवा मंत्रवडे ए वेउने नमस्कार करीने, तेमनो उत्सर्ग करवो, भगवान कहे छे, हे गरुड ! ए रीतनुं कर्म करनारने हुं वर आपनारो थइने, ए प्रेतने मोक्ष आपीश ॥४२॥

हे गरुड ! ए कर्म अवश्य करवुं, मरनार पुरुषने उत्सर्ग पुत्र करे, तेथी जे फळ मरनार पुरुषने प्राप्त थाय छे, ते फळ जीवित छतां, पोताने ज प्राप्त थवाना हेतुथी करे, तो पण ए रीतनुं ज फळ प्राप्त थाय छे, अपुत्र (वांझीयो) पुरुष आ कर्म करे, तो तेने सुखथा उत्तम गतिनी प्राप्ति थाय छे, ॥४३॥ आ कर्म, कार्तिकादि शुभ मासमां, उत्तरायणनो सूर्य थाय तयारे अथवा अजवाळी के अंधारी द्वादशीथी आरंभीने, तेनी जोडेनी तिथिमां करवुं, ॥४४॥ चन्द्र अथवा सूर्यना ग्रहणनी तिथिण, मेघ अथवा तुला संक्रांतिण अथवा दक्षिणायन के उत्तरायण थाय ते दिवसे वृषोत्सर्गरूपी कर्म करवुं, ॥४५॥ ते एवी रीते के,

तस्मादेष प्रकर्तव्यस्तत्फलं जीवतो भवेत् ॥ अपुत्रस्तु स्वयं कृत्वा सुखं याति परां गतिम् ॥४३॥

कार्तिकादौ शुभे मासे चोत्तरायणगे रवौ ॥ शुक्लतक्षेऽथ वा कृष्णे द्वादश्यादितिथौ तथा ॥४४॥

ग्रहणद्वितये चैव पुण्यतीर्थेऽनद्वये ॥ विषुवद्वितये चापि वृषोत्सर्गं समाचरेत् ॥४५॥

शुभे लग्ने मुहूर्ते च शुचौ देशे समाहितः ॥ ब्राह्मणं तु समाहूय विधिज्ञं शुभलक्षणम् ॥४६॥

जपैर्हार्मैस्तथा दानैः प्रक्षुर्याद्देहशोधनम् ॥ पूर्ववत्सकलं कृत्यं कुर्याद्धोमादिलक्षणम् ॥४७॥

शालिग्रामं च संस्थाप्य वैष्णवं श्राद्धमाचरेत् ॥ आत्मश्राद्धं ततः कुर्याद्दद्याद्दानं द्विजन्मने ॥४८॥

एवं यः कुरुते पक्षिन्नपुत्रस्यापि पुत्रवान् ॥ सर्वकामफलं तस्य वृषोत्सर्गात्प्रजायते ॥४९॥

प्रथम शुभ लग्न तथा शुभ मुहूर्त जोइने, तथा उत्तम देश जोइने, स्वस्थ अंतःकरणथी ए कर्म करवुं, सकळ लक्षणथी संपन्न छतां जेने कर्मज्ञान होय एवा विद्वान् ब्राह्मणने बोलववो. ॥४६॥ पछी जप तथा होम कराव्या पछी दान आपीने, देहने शुद्ध करवो अनं प्रथम कढा प्रमाण होमादि सकल कृत्य समाप्त करवां. ॥४७॥ पछी शालिग्रामनी स्थापना करीने, वैष्णवी श्राद्ध करवुं. पछी आत्मश्राद्ध करीन, ब्राह्मणने दान आपवुं. ॥४८॥ हे गरुड ! ए प्रमाणे जे विधि करे छे ते पुत्रवान होय किंवा पुत्रहीन होय, तथापि तेना सकल मनोरथ ए वृषोत्सर्ग रूपी कर्मथकी सिद्ध थाय छे. ॥४९॥

वृषोत्सर्ग करवाथी जे गति प्राप्त थाय छे, ते अग्निहोत्रादि यज्ञ तथा अनेकविध दानोथी पण प्राप्त यती नथी. ॥५०॥ बाल्य, पौगंड, कौमार, तारुण्य तथा वृद्धावस्थायां जे जे पापकर्म कर्या होय ते सर्व वृषोत्सर्गरूपी कर्मथी नाश पाये ने एमां संदेह नथी. ॥५१॥ मित्रद्रोह, कृतघ्नता, सुरापान, गुरुपत्नी साथे गमन, ब्रह्महत्या तथा सोनुं ओळवबुं वगेरे पापो थकी वृषोत्सर्ग करे तो मुक्त थाय छे. ॥५२॥ माटे सर्व यत्नसहित वृषयज्ञ करवो, हे गरुड ! वृषोत्सर्ग समान पुण्य आ जगत्त्रयमां नथी. ॥५३॥ जे स्त्री पति तथा पुत्रने आरोग्य मूकीने मरे तो तेने फळ प्राप्त थाय एवा हेतुथी वृषोत्सर्ग करवो नही. मात्र घणुं

अग्निहोत्रादिभिर्गैज्ञैश्च विविधैरपि ॥ न तां गतिमवाप्नोति वृषोत्सर्गेण यां लभेत् ॥५०॥

बाल्ये कौमारे पौगंडे यौवने वार्धके कृतम् ॥ यत्पापं तद्विनश्येत् वृषोत्सर्गान्न संशयः ॥५१॥

मित्रद्रोही कृतघ्नश्च सुरापौ गुरुतल्पगः ॥ ब्रह्महा हेमहारी च वृषोत्सर्गात्प्रमुच्यते ॥५२॥

तस्मात्सर्वप्रयत्नेन वृषयज्ञं समाचरेत् ॥ वृषोत्सर्गसमं पुण्यं नास्ति तार्क्ष्य ! जगत्त्रये ॥५३॥

पतिपुत्रवती नारी द्वयोश्च मृता यदि ॥ वृषोत्सर्गं नैव कुर्याद्दद्याद्वा च पयस्विनीम् ॥५४॥

वृषभं वाहयेद्यस्तु र्कंधे पृष्ठे च खेचर ! ॥ स पतेन्नरके घोरे यावदाभूतसंप्लवम् ॥५५॥

वृषभं ताडयेद्यस्तु निर्दयो मुष्टियष्टिभिः ॥ स नरः कल्पपर्यंतं भुनक्ति यमयातनाम् ॥५६॥

एवं कृत्वा वृषोत्सर्गं कुर्याच्छूद्रानि षोडश ॥ सर्पिडीकरणादर्वाक् तदहं कथयामि ते ॥५७॥

दूध देती होय एवी एक गाय ब्राह्मणने आपवी. ॥५४॥ हे गरुड ! जे पुरुष आखलापर बेसीने पोताना शरीरनो भार वहेवरावे छे, ते महाप्रलय यतां लगी भयंकर नरकमां ज पड़ेछो रहे छे. ॥५५॥ जे पुरुष निर्दय थइने, बळद के आखलाने हाथ के ब्याकडीथी मोरे छे, ते कल्प सुधी यमयातना भोगवे छे. ॥५६॥ ए प्रमाणे वृषोत्सर्ग करीने. सर्पिडी सुधीनां श्राद्ध करवां, तेनो काल तथा विधि तमने कहूं छुं. ॥५७॥

મરણ પામે તે સ્થાને, ઘરના મોટા બારણે, ઇમશાનના અર્ધે રસ્તે, ચિતામાં પ્રેતના હાથપર તથા અસ્થિ (હાડકાં) એકઠાં કરવાના ઠેકાણે અને દશ દિવસ સુધીના દશ એવી રીતે પિંડ આપવા. ॥૫૮॥ પ્રથમ શ્રાદ્ધ તથા ષોડશ શ્રાદ્ધને મલ્લિન કહે છે. હવે ષોડશમાંનું બીજું શ્રાદ્ધ કથન કરું છું. ॥૫૯॥ પહેલો પિંડ વિષ્ણુને અર્પણ કરવો, બીજો શિવને આપવો, ત્રીજો પિંડ પરિવાર સહિતના યમને આપવો. ॥૬૦॥ ચોથો પિંડ ચંદ્રને આપવો; પાંચમો અગ્નિને છટ્ટો કવ્યવાહ નામના દેવને તથા સાતમો પિંડ સ્થાને દ્વારેઽર્ધમાર્ગે ચ ચિતાયાં શવહસ્તકે ॥ અસ્થિસંચયને ષષ્ઠો દશપિંડા દશાહ્નિકાઃ ॥૫૮॥ મલ્લિનં ષોડશં ચૈતત્પ્રથમં પરિકીર્તિતમ્ ॥ અન્યચ્ચ ષોડશં મધ્યે દ્વિતીયં કથયામિ તે ॥૫૯॥ પ્રથમં વિષ્ણવે દદ્યાદ્વિતીયં શ્રીશિવાય ચ ॥ યામ્યાય પરિવાય તૃતીયં પિંડમુત્સૃજેત્ ॥૬૦॥ ચતુર્થં સોમરાજાય હવ્યવાહાય પંચમમ્ ॥ કવ્યવાહાય ષષ્ઠં ચ દદ્યાત્કાલાયં સપ્તમમ્ ॥૬૧॥ રુદ્રાય ચાષ્ટમં દદ્યાન્નવમં પુરુષાય ચ ॥ પ્રેતાય દશમં ચૈવૈકાદશં વિષ્ણવે નમઃ ॥૬૨॥ દ્વાદશં બ્રહ્મણે દદ્યાદ્વિષ્ણવે ચ ત્રયોદશમ્ ॥ ચતુર્દશમ્ શિવાયૈવ યામાય દશપંચકમ્ ॥૬૩॥ દદ્યાત્તપુરુષયૈવ પિંડં ષોડશકં સ્વગ ! ॥ મધ્યં ષોડશકં પ્રાહુરેતત્તત્ત્વવિદો જનાઃ ॥૬૪॥ દ્વાદશ પ્રતિમાસેષુ પાક્ષિકં ચ ત્રિપાક્ષિકમ્ ॥ ન્યૂનષાળ્પમાસિકં પિંડં દદ્યાન્ન્યૂનાદિકં તથા ॥૬૫॥ કાલ નામના દેવને આપવો. ॥૬૧॥ આઠમો પિંડ રુદ્રને, નવમો પુરુષ નામના દેવને, દશમો પ્રેતને તથા અગિયારમો પિંડ વિષ્ણુને આપવો. ॥૬૨॥ બારમો પિંડ વ્રહ્માદેવને આપવો, તેરમો વિષ્ણુને, ચૌદમો શિવને તથા પંદરમો યમરાજને આપવો. ॥૬૩॥ સોઽલ્પમો પિંડ યમપુરુષને આપવો. એ શ્રાદ્ધને તત્ત્વવેત્તા મધ્યમ ષોડશક કહે છે. ॥૬૪॥ ચાર મહિના સુધી પ્રત્યેક માસે માસિક શ્રાદ્ધ કરંબું, તે બાર અને પાક્ષિક, ત્રિપાક્ષિક, ન્યૂનાદિક મઝીને સોઽ શ્રાદ્ધ કરવાં. ॥૬૫॥

હે ગરહ ! મેં તમને એ ઉત્તમ ષોડશ શ્રાદ્ધ કહ્યાં, અગિયારમે દિવસે ચરુ-(ચોખા) ના પિંડ આપીને એ શ્રાદ્ધ કરવું. ॥૬૬॥ પ્રેતત્વનો નાશ કરવા સારુ જેની પાછળ અહતાલીસ શ્રાદ્ધ થાય છે, તે પ્રેતત્વથી મુક્ત થઈને પિતરોની પંક્તિમાં પ્રવિષ્ટ (મળવું, મળવું, દાખલ થવું) થાય છે. ॥૬૭॥ પિતરોની પંક્તિમાં પ્રવેશ થવા સારુ એ અહતાલીસ શ્રાદ્ધ કરવાં, જેના પાછળ એ શ્રાદ્ધ થયાં ન હોય, તેનું પ્રેતપણું તેવું ને તેવું જ કામ રહે છે. ॥૬૮॥ જ્યાંસુધી પ્રેતપણું જાય નહીં, ત્યાંસુધી સ્વદત્ત શ્રાદ્ધ તેને

ઉત્તમં ષોડશં ચૈતનમયા તે પરિકીર્તિતન્ ॥ શ્રપયિત્વા ચરું તાર્ક્ચ ! કુર્યાદેકાદશેઽહ્નિ ॥૬૬॥

ચત્વાર્શિત્તથૈવાષ્ટૌ શ્રાદ્ધં પ્રેતત્વનાશનમ્ ॥ यस્ય જાતં વિધાનેન સ ભવેત્પિતૃપંક્તિભાક્ ॥૬૭॥

પિતૃપંક્તિપ્રવેશાર્થ કારયેત્ષોડશત્રયમ્ ॥ એતચ્છ્રાદ્ધવિહીનશ્ચેત્સૌ ભવતિ સુસ્થિરમ્ ॥૬૮॥

યાવન્ન દીયતે શ્રાદ્ધં ષોડશત્રયસંજ્ઞકમ્ ॥ સ્વદત્તં પરદત્તં ચ તાવન્નૈવોપતિષ્ઠતે ॥૬૯॥

તસ્માપુત્રેણ કર્તવ્યં વિધિના ષોડશત્રયમ્ ॥ ભર્તૃર્વા કુરુતે પત્ની યસ્ય શ્રેયો હ્યનંતકમ્ ॥૭૦॥

સંપરેતસ્ય યા પરયુઃ કુરુતે ચૌર્ધ્વદેહિકમ્ ॥ ક્ષયાહં પાશ્વિકશ્રાદ્ધં સા સતી હુચ્યતે મયા ॥૭૧॥

ઉપકારાય સા ભર્તૃર્જીવરેષા પતિવ્રતા ॥ જીવિતં સફલં તસ્યા યા મૃતં સ્વામિનં ભજેત્ ॥૭૨॥

ગ્રાસ યતાં નથી. ॥૬૯॥ માટે પુત્રે યથાવિધિએ શ્રાદ્ધ કરવાં, પત્નીએ પોતાના પતિનાં એ શ્રાદ્ધો કરીને, તેને પ્રેતત્વથી મુક્ત કરવો, એમ કરે તો તે થકી તેણીનું પણ કલ્યાણ થાય છે. ॥૭૦॥ પતિ મરણ પામે તો, તેનું ઔર્ધ્વદેહિક કર્મ જે સ્ત્રી કરે છે તથા પ્રત્યેક વર્ષ શ્રાદ્ધપક્ષાદિ કરે છે, તેણીને સતી કહેવી. ॥૭૧॥ એ પ્રકારે કર્મો કરીને, જે જીવન પામે છે, તે પતિના ઉપકારને અર્થે જ જીવન પામે છે એમ જાણવું, જે સ્ત્રી પતિ મુઆ છતાં તેના આત્માનું સેવન કરે છે, તેણીનું જીવિત સફળ જાણવું ॥૭૨॥

भगवान् कहे छे: हे गरुड !' कदापि कोइ मनुष्य असावधपणाथी किंवा दैवयोगथी जल के अधिमां पडवाथी मरण पाये, तो तेना प्रथम कहा प्रमाणे नारायणबलि विगरे सर्व क्रियाओ करवी. ॥७३॥ कोइ असावध छतां बुद्धिपूर्वक आत्महत्या करे, अथवा सर्पदंशथी मरण पाये, तो तेनी पण नारायणबलि वगैरे सर्व क्रियाओ करवी; परन्तु सर्पदंशथी मरण पाय्यो होय, तो वेउ पखवाडीआनी वचली पंचमीनी तिथिए नागहुं पूजन करवुं. ॥७४॥ ते एवी रीते के भूमिपर आटाबडे नाग करवा, अने तेमहुं सुगंधयुक्त धोलां पुष्पोथी पूजन करवुं तथा तेमने चंदन करवुं. ॥७५॥ अने तेमने धूप तथा दीप समर्पण करीने,

अथ कश्चित्प्रमादेन म्रियते वह्निवारिभिः ॥ संस्कारप्रमुखं कर्म सर्वं कुर्याद्यथाविधि ॥७३॥
प्रमादादिच्छया वाऽपि नागद्वा म्रियते यदि ॥ पक्षयोरुभयोर्नागं पंचमीषु प्रपूजयेत् ॥७४॥
कुर्यात्पिष्टमयीं लेख्यां नागभोगाकृतिं भुवि ॥ अर्चयेत्तां सितैः पुष्पैः सुगंधैश्चंदनेन च ॥७५॥
प्रदाद्याद्धूपदीपौ च तंडुलांश्च तिलान्क्षिपेत् ॥ आमपिष्टं च नैवेद्यं क्षीरं च विनिवेदयेत् ॥७६॥
सौवर्णं शक्तितौ नागं गां च दद्याद्द्विजन्मने ॥ कृतांजलिस्ततो ब्रूयात्प्रीयतां नागराडिति ॥७७॥
पुनस्तेषां प्रकुर्वीत नारायणबलिक्रियाम् ॥ तथा लभंते स्वर्गांसं मुच्यंते सर्वपातकैः ॥७८॥
एवं सर्वक्रियां कृत्वा घटं सान्नं जलान्वितम् ॥ दद्यादाब्दं यथासंख्यपिण्डान्वा सजलान्क्रमात् ॥७९॥

तेमने तल तथा चोखा चडाववा, पछी तेमने कुलेरुं नैवेद्य समर्पण करीने दूध समर्पण करवुं. ॥७६॥ पछी ब्राह्मणने शक्ति प्रमाणे सुवर्णदान तथा गोप्रदान आपवां पछी हाथ जोडीने तेमनी प्रार्थना करवी, ते एम के, हे नागराज, मारा पूजनथी मारापर संतुष्ट थजो. ॥७७॥ पछी ए मरनारनी नारायणबलिरूपी क्रिया करवी, के जे करवाथी ए प्राणी सकल पातकोथकी मुक्त थइने स्वर्गने पाये छे. ॥७८॥ ए रीते सकल क्रियाओ करीने, वर्ष पूहं थतां सुधी अन्नोदक सहित नित्य घटदान (पाणीथी भरेलो घडो) करवुं, अथवा अगियारमे दिवसे ज यथाविधि सकल पिण्डदान करवुं. ॥७९॥

ए प्रकारे सर्व कर्मों अगियार मे दिवसे करीने बारमे दिवसे सपिंडी करबी, अने सूतक गया पछी शय्यादान तथा पददान (वासणोंतुं दान) करतुं ॥८०॥

इति श्री गरुडपुराणे सारोद्धारे एकादशीविधिनिरूपणो नाम द्वादशमोऽध्यायः ॥११॥

गरुड भगवानने प्रश्न पूछे छे के, हे भगवान् ! आप मने सपिंडीनो विधि तथा सूतकनो निर्णय कथन करो, तथा शय्यादान अने

पददाननो पण विधि तथा महिमा मने कथन करो ॥१॥ भगवान कहे छे: हे गरुड ! तमने सपिंडी विगेरे सकल क्रियाओंतुं कथन करं छुं, के जे क्रिया करे तो, प्रेत एवा नामनो त्याग थहने, ए जीव पितृगणमां प्रवेशित थाय छे ॥२॥ ज्यांसुधी वसु

एवमेकादशे कृत्वा कुर्यात्सपिडनं ततः ॥ शय्यापदानां दानं च कारयेत्सूतके गते ॥८०॥

इति श्रीगरुडपुराणे सारोद्धारे एकादशदिनविधिनिरूपणो द्वादशमोऽध्यायः ॥१२॥

॥ अथ त्रयोदशमोऽध्यायः ॥

गरुड उवाचः—

सपिडनविधिं ब्रूहि सूतकस्य च निर्णयम् ॥ शय्यापदानां सामग्रीं तेषां च महिमा प्रभो ! ॥१॥
श्रीभगवानुवाचः—

शृणु तार्क्ष्य ! प्रवक्ष्यामि सपिडयाद्यखिलां क्रियाम् ॥ प्रेतनाम परित्यज्य यया पितृगणे विशेत् ॥२॥

न पिंडो मिलितो येषां पितामहशिवादिषु ॥ नोपतिष्ठति दानानि पुत्रैर्दत्तान्यनेकधा ॥३॥

अशुद्धः स्यात्सदा पुत्रो न शुध्यति कदाचन ॥ सूतकं न निर्वर्तेत सपिंडीकरणं विना ॥४॥

तस्मात्पुत्रेण कर्तव्यं सूतकांते सपिडनम् ॥ सूतकांतं प्रवक्ष्यामि सर्वेषां च यथोचितम् ॥५॥

रुद्रादि रूप पितामहादिमां पिंड प्रवेशित थाय नहीं, त्यांसुधी पुत्रादिके अनेकविध दान आप्यां होय, तो पण तेने प्राप्त थतां नथी ॥३॥ ज्यांसुधी सपिंडी थइ न होय त्यांसुधी पुत्रने कोई पण कर्म करवाने शुद्धत्व प्राप्त थतुं नथी कारण के, ए कर्म कर्यो विना सूतक निवृत्त थतुं नथी, ॥४॥ माटे पुत्रे सूतकनी पछी सपिंडकर्म करतुं. हे गरुड ! तमने यथायोग्य सूतकनो विधि कथन करं छुं. ॥५॥

બ્રાહ્મણ દશાઠા પછી શુદ્ધ થાય છે, ક્ષત્રિય મરે તે દિવસથી બારમે દિવસે શુદ્ધ થાય છે. વૈશ્ય મરે તે દિવસથી પંદર દિવસે શુદ્ધ થાય છે, અને શૂદ્ર મહિના પછી શુદ્ધ થાય છે. ॥૬॥ પ્રેતસૂતક પ્રાપ્ત થયું હોય, તો ચાર પેઢી સુધીના પિતરાઈ દશ દિવસે શુદ્ધ થાય છે, સંકુલ્ય (સાત પેઢી સુધીની સગાઈમાં) ત્રણ રાત્રિ પછી શુદ્ધ થાય છે, અને દૂરનો ગોઝી માત્ર સ્નાન કરવાથી જ શુદ્ધ થાય છે. ॥૭॥ એ દશાઠોંચ ચોથી પેઢી સુધી દશ રાત્રિ જાણવું, પાંચમી પેઢી સુધી છ રાત્રિ જાણવું, પછી છઠ્ઠી પેઢી સુધી ચાર રાત્રિ જાણવું અને સાતમી પેઢી સુધી ત્રણ દિવસ જાણવું. ॥૮॥ આઠ પેઢી સુધી એક દિવસ સૂતક જાણવું, નવમી

બ્રાહ્મણસ્તુ દશાહેન ક્ષત્રિયો દ્વાદશેઽહનિ ॥ વૈશ્યઃ પંચદશાહેન શૂદ્રો માસેન શુદ્ધ્યતિ ॥૬॥

દશાહેન સપ્તિઠાસ્તુ શુદ્ધ્યતિ પ્રેતસૂતકે ॥ ત્રિરાત્રેણ સંકુલ્યાસ્તુ સ્નાત્વા શુદ્ધ્યતિ ગોત્રજાઃ ॥૭॥

ચતુર્થે દશરાત્રં સ્યાત્ષણિનિશાઃ પુંસિ પંચમે ॥ ષષ્ઠે ચતુરહઃ પ્રોક્તં સપ્તમે ચ દિનત્રયમ્ ॥૮॥

અગ્રમે દિનમેકં તુ નવમે પ્રહરદ્વયમ્ ॥ દશમે સ્નાનમાત્રં હિ મૃતકં જન્મસૂતકમ્ ॥૯॥

દેશાંતરાગતઃ કશ્ચિચ્છૃણુયાદ્યો હ્યહર્નિશમ્ ॥ યચ્છેષં દશરાત્રસ્ય તાવદેવાશુચિર્ભવેત્ ॥૧૦॥

અતિક્રાંતે દશાહે તુ ત્રિરાત્રમશુચિર્ભવેત્ ॥ સંવત્સરે વ્યતીતે તુ સ્નાનમાત્રાદ્વિશુદ્ધ્યતિ ॥૧૧॥

આયમાગદ્વયં યાવનમૃતકસ્ય ચ સૂતકે ॥ દ્વિતીયે પતિતે ચાધ્યાત્સૂતકાન્હૃદ્ધિરિષ્યતે ॥૧૨॥

પેઢી સુધી બે પહોર જાણવું અને દશમી પેઢીના સંબંધમાં મુઆ વાવત તથા જન્મ તથા વાવત માત્ર સ્નાનથી જ શુદ્ધિ જાણવી. ॥૯॥ કોઈ માણસ દેશાંતરે ગયું હોય, તેમ છતાં મૃતગૌંચ સાંભળવામાં આવે, તો દશ દિવસમાં જેટલા દિવસ સાંભળવામાં આવે, તેટલાં જતાં કરી, વાકીના દિવસ સૂતક રાખવું. ॥૧૦॥ દેશાંતરમાં મરવાથી દશ દિવસ થઈ ગયા હોય, તો એક વર્ષની અંદર ત્રણ રાત્રિ સૂતક રાખવું અને વર્ષ થઈ ગયું હોય, તો માત્ર સ્નાન કરવાથી જ ગોઝી જનનું સૂતક જાય છે, ॥૧૧॥ પહેલા સૂતકના છ દિવસ ગયા પછી બીજું સૂતક લાગે, તો પહેલા સૂતક દશ દિવસ સૂતક કાઢવાથી બેડ સૂતકો જાય છે. ॥૧૨॥

दांत उग्या अगाउनुं बालक मरे, तो स्नान करवाथी तत्काल सूतक जाय छे. दांत उग्या पछी अने चौलकर्म थया अगाउ मरे, तो एक रात्रि गया पछी सूतक जाय छे; अने चौलकर्म थया पछीथी जनोइ दीया सुधीमां मरे तो, त्रण रात्रि सूतक जाणवुं. ते उपरांतनी वय होय तो, दश रात्रि जाणवुं. ॥१३॥ जन्म्या पछी सत्तावीश महिनानी थतां अगाउ पुत्री मरी जाय तो, तेनुं सूतक फक्त स्नान करवाथी ज जाय छे. आ शास्त्रार्थ सर्व वर्णोने समान जाणवो. ॥१४॥ सत्तावीश महिना उपरांतथी ते वाग्दान (मगाइ) थाय त्यासुधीनी वयमां बालकी मरे तो, सूतक एक दिवस जाणवुं अने ते उपरांत मरे तो त्रण रात्रि जाणवुं. ॥१५॥ कदापि सगाइ थया पछी कन्या मरण पाये तो बेट कुलना जनोने त्रण रात्रि सूतक जाणवुं, विवाह थया पछी

आदंतजननात्सद्य आचौलान्नैशिकी स्मृता ॥ त्रिरात्रमात्रतादेशाद्दशरात्रमतः परम् ॥१३॥
आजन्मनस्तु चौलांतं यत्र कन्या विपद्यते ॥ सद्यःशौचं भवेत्तत्र सर्ववर्णेषु नित्यशः ॥१४॥
ततो वाग्दानपर्यंतं यावदेकाहमेव हि ॥ अतःपरं प्रवृद्धानां त्रिरात्रमिति निश्चयः ॥१५॥
वाग्प्रदाने कृते त्वत्र ज्ञेयं चोभयतस्त्यहम् ॥ पितुर्वस्य च ततो दत्तानां भर्तुरेव हि ॥१६॥
षण्मासाभ्यंतरे यावद्गर्भस्रावो भवेद्यदि ॥ तदा माससमैस्तासां दिवसैः शुद्धिर्षिष्यते ॥१७॥
अत ऊर्ध्वं स्वजात्युक्तमाशौचं तासु विद्यते ॥ सद्यःशौचं सर्पिडानां गर्भस्य पतने सति ॥१८॥

तेणीनां सासरियांने दस दिवस सूतक जाणवुं ॥१६॥ छ महिनानी अंदर गर्भनो स्राव (झरी जवुं) थाय तो तेनुं सूतक ए स्राव थती होय, ते स्त्रीने जेटले महिने थाय, तेदछा दिवस जाणवुं (एक महिने स्राव थाय तो, एक दिवस ए वाइए पाळवुं, अने गर्भ धारण कर्या पछी वे महिने स्राव थइ जाय तो, वे दिवस सूतक पाळवुं) ॥१७॥ छ महिनानी अंदर गर्भ पडे तो, जे जे जातिने माटे जे अशौच पाळवानुं धर्माचार्योए कहेछुं छे, ते प्रमाणे जाणवुं, परन्तु सर्व पितराइओने गर्भपातनुं अशौच लागतुं नथी. ॥१८॥

ચારે વર્ણનાં જન્મશૌચ કિંવા મૃતકાશૌચ પ્રાપ્ત થાય તથાપિ દશ દિવસ અશૌચ-(સૂતક) ની શુદ્ધિ જાણવી, આ શાસ્ત્રાર્થ કલ્પિયુગને માટે નિર્માણ જાણવો. ॥૨૯॥ મૃતાશૌચ પ્રાપ્ત થાય એટલે આશીર્વાદ, દેવપૂજા, પ્રત્યુત્થાન (નવીન ઉદ્યોગ) અભિવંદન પલંગ અથવા ધાટલાપર સુવું તથા બીજાને સ્પર્શ વગેરે કરવાં નહીં. ॥૨૦॥ તેમજ સંધ્યા, દાન, જપ, હોમ, વેદાધ્યયન, બ્રહ્મયજ્ઞ, પિતૃતર્પણ, બ્રાહ્મણભોજન તથા વ્રત વગેરે પળ તજવાં. ॥૨૨॥ અશૌચ (સૂતક) પ્રાપ્ત થયા છતાં, જે પુરુષ નિત્ય નૈમિત્તિક તથા કામ્ય કર્મોનું આચરણ કરે, તેનાં ભવિષ્યકાલનાં સકલ નિત્યકર્મોદિ નાશ પામે, ॥૨૨॥ બ્રહ્મચારી, મહા મંત્રનો સદા જપ

સર્વેષામેવ વર્ણનાં સૂતકે મૃતકેઽપિ વા ॥ દશાહાચ્છુદ્ધિરિયેષ કલૌ શાસ્ત્રસ્ય નિશ્ચયઃ ॥૧૯॥

આશીર્વાદં દેવપૂજાં પ્રત્યુત્થાનાભિવંદનમ્ ॥ પર્યંકે શયનં સ્પર્શં ન કુર્યાન્મૃતસૂતકે ॥૨૦॥

સંધ્યા દાનં જપં હોમં સ્વાધ્યાયં પિતૃતર્પણમ્ ॥ બ્રહ્મભોજ્યં વ્રતં નૈવ કર્તવ્યં મૃતસૂતકે ॥૨૧॥

નિત્યં નૈમિત્તિકં કામ્યં સૂતકે યઃ સમાચરેત્ ॥ તસ્ય પૂર્વકૃતં નિત્યાદિકં કર્મ વિનશ્યતિ ॥૨૨॥

વ્રતિનો મંત્રપૂતસ્ય સામિકસ્ય દ્વિજસ્ય ચ ॥ બ્રહ્મનિષ્ઠસ્ય યતિનો નહિ રજ્ઞાં ચ સૂતકમ્ ॥૨૩॥

વિવાહોત્સવયજ્ઞેષુ જાતે ચ મૃતસૂતકે ॥ તસ્ય પૂર્વકૃતં ચાન્નં ભોજ્યં વન્મનુરબ્રવીત્ ॥૨૪॥

સૂતકે યસ્તુ ગૃહ્ણતિ તદ્જ્ઞાનાન્ન દોષમાક્ ॥ દાતા દોષમવાન્નોતિ યાચકાય દદન્નપિ ॥૨૫॥

કરનાર, અગ્નિહોત્રી, બ્રહ્મનિષ્ઠ, યતિ અને જેને રાજ્યભિષેક થયો હોય તે રાજા, એઓને સૂતક લાગતું નથી. ॥૨૩॥ વિવાહ ઉત્સવ અને યજ્ઞ આરંભ્યા છતાં વચમાં જનનાશૌચ (દુહ સુંવાલું) અથવા મૃતાશૌચ (મરણ સૂતક) પ્રાપ્ત થાય તો સૂતક જાણવા એગાડ રાંધેલું અન્ન ખાવાની અહચળ નથી. એવા મનુ (કલ્પિયુગની સ્મૃતિના કરનાર) નો મત છે. ॥૨૪॥ વેડ જાતિનાં સૂતક પ્રાપ્ત થાય તેમ છતાં જે કોઈ યાચક અજ્ઞાણપણે અન્ન જમે, અથવા લઈ જાય, તે દોષવાન થતા નથી, પરન્તુ સૂતકી છતાં આપે તો, આપનારો દોષવાન થાય છે. ॥૨૫॥

सूतक ग्रास थयां छतां ते वातने लुषावीने जे मनुष्य ब्राह्मणने अन्न आपे छे ते दोषवान् थाय छे. सूतकवाळने घेर सूतक छे एम जाण्या छतां, जे ब्राह्मण सूतकनुं अन्न जमे, ते पण दोषवान् थाय छे. ॥२६॥ तो सूतकनी निवृत्ति अर्थ पुत्रे पिताना सकल पितृगण सहवर्तमाननुं सपिंडी श्राद्ध करवुं. जे पुत्र पितानुं सपिंडीकरण करशे, ते परिणामे पितृलोकमां मळशे. ॥२७॥ आ कर्म बारमे दिवसे, पिस्ताळीसमे दिवसे, छट्टा महिनानी अंते अथवा वर्षना अंते करवुं, आ रीतना सकल नियम कालतत्त्वदर्शी ऋषिओए कथन कर्यां छे. ॥२८॥ हे गरुड ! शास्त्र तथा धर्माना अनुरोधथी हुं कहुं छुं के, प्रच्छाद्य सूतकं यस्तु ददात्यन्नं द्विजाय च ॥ ज्ञात्वा गृह्णंति ये विप्रा दोषभाजस्त एव हि ॥२६॥ तस्मात्सूतकशुद्धयर्थं पितुः कुर्यात्सपिंडनम् ॥ ततः पितृगणैः सार्धं पितृलोकं सगच्छति ॥२७॥ द्वादशाहे त्रिपक्षे वा षण्मासे वत्सरेऽपि वा ॥ सपिंडीकरणं प्रोक्तं मुनिभिस्तत्त्वदर्शिनः ॥२८॥ मया तु प्रोच्यते तार्क्ष्य ! शास्त्रधर्मानुसारतः ॥ चतुर्णामेव वर्णानां द्वादशाहे सपिंडनम् ॥२९॥ आनंत्यात्कलिधर्माणां पुसां चैवायुषः क्षयात् ॥ अस्थिरत्वाच्छरीरस्य द्वादशाहे प्रशस्यते ॥३०॥ व्रतबंधोत्सवादानि व्रतस्योद्यापनानि च ॥ विवाहादि भवेन्नैव मृते च गृहमेधनि ॥३१॥ भिक्षुभिक्षां न गृह्णाति हंतकारो गृह्यते ॥ नित्यं नैमित्तिकं लुप्येद्यावपिडं न मेलितम् ॥३२॥ सपिंडीकरण चारे वर्णे बारमे दिवसे करवुं ॥२९॥ कारण के कलियुगना धर्म अनित्य (नाशवान) छे, तेम छतां मनुष्यनुं आयुष्य अल्प अने शरीर अस्थिर छे, माटे ए कर्म बारमे दिवसे करवुं उचित छे ॥३०॥ गृहस्थाश्रमी मरण पामे, तेम छतां सपिंडीकरण करवुं न होय, तो व्रतबंध यज्ञादि कर्म उद्यापन तथा विवाहादि पण थाय नहीं ॥३१॥ ज्यांसुधी सपिंडीकरण थयुं न होय, त्यांसुधी नित्य नैमित्तिक कर्मनो लोप होवाथी संन्यासी भिक्षाक्ष तथा हंत ए बे शब्दनो उच्चार करता नथी ॥३२॥

कर्मनो लोप करवाथी ते पुरुष प्रायश्चिती थाय छे तो, कर्माधिकाराथ सपिंडीकरण करवुं. आ कर्म अग्निहोत्री तथा ते सिवायनाए बारसे दिवसे करवुं. ॥३३॥ सकल तीर्थोमां स्नान तथा सकल प्रकारना यज्ञ करवाथी जे फलनी प्राप्ति थाय छे, ते फल बारमे दिवसे सपिंडीं करवाथी प्राप्त थाय छे. ॥३४॥ माटे बारमे दिवसे स्नान करीने, मृतस्थाने गायना छाणथी लींपीने, ते ठेकाणे पुत्रे शास्त्रोक्त विधिथी सपिंडी श्राद्ध करवुं. ॥३५॥ ते एवी रीते के, अर्ध, पाद्य तथा आचमनीय वगेरे उपचार समर्पण करीने, विश्वदेवनुं यथोक्त रीतिथी पूजन करवुं. पछी विकिरनो पिंड मूकीने, हाथपग धोवा ॥३६॥ पछी कर्मलोपात्प्रत्यवाथी भवेत्तस्मात्सपिंडनम् ॥ निरग्निः साग्निको वा द्वादशाहे समाचरेत् ॥३७॥

यत्फलं सर्वतिर्थेषु सर्वयज्ञेषु यत्फलम् ॥ तत्फलं समवाप्नोति द्वादशाहे सपिंडनात् ॥३८॥

अतः रनात्वा मृतस्थाने गोमयेनोपलेपिते ॥ शास्त्रोक्तेन विधानेन सपिंडी कारयेत्सुतः ॥३९॥

पाद्यार्थाचमनीयाद्यैर्विश्वेदेवांश्च पूजयेत् ॥ कौ पित्रे विकिरं दत्वा पुनरपि उपस्पृशेत् ॥४०॥

दद्यात्पितामहादीनां त्रीन् पिण्डांश्च यथाक्रमम् ॥ वसुरुद्रार्करूपाणां चतुर्थं मृतकस्य च ॥४१॥

चंदनैस्तुलसीपत्रैर्धूपैर्दीपैः सुभोजनैः ॥ सुखवासैः सुवसैश्च दक्षिणाभिश्च पूजयेत् ॥४२॥

प्रेतपिंडं त्रिधा कृत्वा सुवर्णस्य शलाकया ॥ पितामहादिपिंडेषु मेलयेत्तं पृथक् पृथक् ॥४३॥

वसु, रुद्र तथां अर्क (सूर्य) रूप धारण करनारा पितामहादिकना अनुक्रमे त्रणपिंड आपीने चोथो पिंड मरनारना नामनो आपवो, ॥४४॥ पछी ए पिंडोनुं चंदन तुलसी, धूप, दीप, तांबुल, वस्त्र तथा दक्षिणा वगेरे उपचारो वडे पूजन करवुं, ॥४५॥ पछी जे पिंड मूक्यो होय, तेना सोनाना वाळावती त्रण भाग करवा. ए त्रण भागमांहेनो एक भाग पितामहादिना पिंडमां मेलववो. ॥४६॥

पितामहीनी साथे मातानो पिंड मेळवो, अने पितामहनी साथे पितानो पिंड मेळवो. हे गरुड ! ए रीते सपिंडीकरण करवुं एवो मारो मत छे. ॥४०॥ जेनो पिता सुआ छतां वडौवो जीवतो होय, तेणे प्रपितामहनी पेठे व्रण पिंड आपवा. ॥४१॥ बापनी मा जीवती छतां कदापि मातुश्री मरण पामी होय तो, मातुश्राद्ध पण पितृश्राद्धना जेवुं करवुं (बापनी माना श्राद्धनी पेठे व्रण पिंड करावा). ॥४२॥ अथवा मातुश्रीनुं पिंडमेलन महालक्ष्मीमां करवुं अने पितानुं पिंडमेलन मारे विषे करवुं. (एवुं, पिंडमेलन वडौवो तेनी बापनी मा जीवतां होय तो जाणवुं) ॥४३॥ अपुत्र स्त्रीनुं सपिंडीकरण तेणीना पति ए तेणीनी सासुनी

पितामह्या समं मातुः पितामहसमं पितुः ॥ सपिंडीकरणं कुर्यादिति तार्क्ष्य ! मतं मम ॥४०॥
मृते पितरि यस्याथ विद्यते च पितामहः ॥ तेन देयास्त्रयः पिंडाः प्रपितामहपूर्वकाः ॥४१॥
तेभ्यश्च पैतृकं पिंडं मेलयेत्तं त्रिधा कृतम् ॥ मातार्थेने प्रशांतायां विद्यते च पितामही ॥४२॥
तदा मातृकश्राद्धेऽपि कुर्यात्पैतृकवद्विधिः यद्वा मयि महालक्ष्म्यां तयोः पिंडं च मेलयेत् ॥४३॥
अपुत्रायाः स्त्रियाः कुर्यात्पतिः सपिंडनादिकम् ॥ श्वश्र्वादिभिः सहेवास्याः सपिंडीकरणं भवेत् ॥४४॥
भर्त्रादिभिस्त्रिभिः कार्यं सपिंडीकरणं स्त्रियाः ॥ नैतन्मम मतं तार्क्ष्य ! पत्या सापिंड्यमर्हति ॥४५॥
एकां चितां समारूढौ दंपती यदि काश्यप ! तृणमंतस्तः कृत्वा श्वशुरादेस्तदाचरेत् ॥४६॥
एव एव सुतः कुर्यादादौ पिंडादिकं पितुः ॥ तदूर्ध्वं च सकुर्वीत सत्याः स्नानं पुनश्चरेत् ॥४७॥
साथे मेळवीने करवुं. ॥४४॥ अथवा एवी अपुत्र स्त्रीनुं सपिंडन भर्ता (स्वामी) वगेरे व्रणनी साथे मेळवीने करवुं, ए मने मान्य नथी. ॥४५॥ पति तथा पत्नी एक ज चितामां वळयां होय तो ए स्त्रीना ससरा वगेरेमां व्यवधायक (मध्यारोपित करेलुं घास) मूकीने, एक ज पुत्रे मातापितानुं सपिंडकरण करवुं. ॥४६॥ पुत्रे प्रथम पितानुं सपिंडीकरण करीने, फरी स्नान कर्या पत्नी मातुश्रीनुं सपिंडकरण करवुं. ॥४७॥

कोइ स्त्री पति सुआ पछी दश दिवसनी मांहे अग्रिमां प्रवेश करे, तो तेणीनुं शय्यादान तथा सर्पिडीकरण पतिनी साथे एक ज दिवस करवुं. ॥४८॥ भगवान् फरीथी कहे छे, हे गरुड ! सर्पिडीकरण थया पछी पितरोनुं तर्पण करवुं तेथी वेदना मंत्र सहित स्वधा शब्दनो उच्चार करवो. ॥४९॥ पछी हंत शब्दनो उच्चार करीने, अतिथिने भोजन करावुं, अतिथिने भोजन करावे तो, तेथी पितर, ऋषि, देव तथा दानवो तृप्त थाय छे. ॥५०॥ एक ग्रास (कोलियो) अन्नदान करे तो, ते भिक्षा ठरे छे, चार ग्रास अन्ननुं दान करे तो, ते पुष्कल ठरे छे, अने चारे पुष्कलां (माप) अन्ननुं दान करे तो, ते हंतकार ठरे छे, अथवा हुतांश या समारूढा दशहाभ्यंतरे सती ॥ तस्या भर्तृदिने कार्यं शय्यादानं सर्पिडनम् ॥४८॥

कृत्वा सर्पिडनं तार्क्ष्य ! प्रकुर्यात्पितृतर्पणम् ॥ उदाहरेत्स्वधाकारं वेदमंत्रैः समन्वितम् ॥४९॥

अतिथि भोजयेत्पश्चाद्धंतकारं च सर्वदा ॥ तेन तृप्यति पितरो मुनया देवदानवाः ॥५०॥
ग्रासमात्रा भवेद्विक्षा चतुर्ग्रासं तु पुष्कलम् ॥ पुष्कलानि च चत्वारि हंतकारो विधेयते ॥५१॥

सर्पिड्यां विप्रचरणौ पूजयेच्चंदनाक्षतैः दानं तस्मै प्रदातव्यमक्षय्यतृप्तिहेतवे ॥५२॥

वर्षवृत्ति घृतं चान्नं सुवर्णं रजतं सुगाम् ॥ अश्वं गजं रथं भूमिमाचार्याय प्रदापयेत् ॥५३॥

ततश्च पूजयेन्मंत्रैः स्वस्तिवाचनपूर्वकम् ॥ कुंकुमाक्षतनैवेद्यग्रहान्देवीं विनायकम् ॥५४॥

थाय छे. ॥५१॥ सर्पिही श्राद्धमां ब्राह्मणना चरण चंदन तथा अक्षत वडे पूजवा, अने तेमनी हंमेशां तृप्ति रहेवा सारु दान आपवुं ॥५२॥ ते एवी रीतनुं के ब्राह्मणनो एक वर्ष सुधी निर्वाह थाय एटलुं अन्नदान आपवुं तथा सोनुं, रूपुं, उत्तम गाय, अथ, रथ, गज अने भूमि वगेरे सर्व प्रकारनां उत्तम दान शक्यथानुसारे ब्राह्मणने आपवां. ॥५३॥ पछी सकल ग्रह, देवी तथा विनायकनुं पुण्याहवाचन वेदमंत्र सहित कुंकुम, अक्षत तथा नैवेद्यादि उपचारो वडे पूजन करवुं. ॥५४॥

पछी उपाध्याए यजमानने अभिषेक करीने, तेना हाथे समंत्रक रक्षासुत्र बांधीने, तेने मंत्रेछा अक्षत आपवा ॥५५॥ पछी अति उत्तम पक्वानोहुं ब्राह्मणने भोजन करावहुं, पछी तेओने दक्षिणा, अन्न तथा जलथी तैयार करेछा बार कुंभ आपवा. ॥५६॥ ब्राह्मणोहुं भोजन थया पछी ब्राह्मणादि चारे वर्ण जल, आयुध, चाबुक तथा दंडने अनुक्रमे स्पर्श करवा, ए रीतनां सकल कर्म करनारो माणस शुद्ध थाय छे. ॥५७॥ ए रीते सपिंडकर्म कर्या पछी ए पहेरेछा वस्त्रनो त्याग करवो, पछी धोळां

आचार्यस्तु ततः कुर्यादभिषेकं समंत्रकम् ॥ बद्धा सूत्रं करं दद्यान्मंत्रपूतांस्तथाक्षतान् ॥५५॥
ततश्च भोजयेद्विग्रान्मिष्टानैर्विविधैः शुभैः दद्यात्सदक्षिणांस्तेभ्यः सजलान्नान् द्विषड्घटान् ॥५६॥
वार्यायुधप्रतोदस्तु दंडस्तु द्विजभोजनात् ॥ स्पृष्टव्या नंतरं वर्णैः शुद्धयरस्ततः ततः क्रमात् ॥५७॥
एवं सपिंडनं कृत्वा क्रियावस्त्राणि संत्यजेत् ॥ शुक्लांबरधरो भूत्वा शय्यादानं प्रदापयेत् ॥५८॥
शय्यादानं प्रशंसति सर्वे देवाः सवासवाः ॥ तस्माच्छय्या प्रदातव्या मरणे जीवितेऽपि वा ॥५९॥
सारदारुमयीं रम्यां सुचित्रैश्चित्रितां दृढाम् ॥ पट्टसूत्रैर्वितनितां हेमपत्रैरलंकृताम् ॥६०॥
हंसतूलीयतिच्छन्नां शुभशीर्षोपधानिकाम् ॥ प्रच्छादनपटीयुक्तां पुष्पगंधैः सुवासिताम् ॥६१॥

वस्त्र परिधान करीने शय्यादान करहुं. ॥५८॥ ए शय्यादान आपवाथी इंद्रादि सकल देवो वखाण करे छे; माटे स्वहस्ते किवा सुआ पाछळ पुत्रादिके ए दान अवश्य करहुं. ॥५९॥ ए शय्या एवी के, मजबुत लाकडानो दृढ पलंग कराववी, ते पर सुथार पासे जनैक चित्रो कढावबां, ते पर सुत्रनी पाटी भरावीने तथा सुवर्णनां पत्रां मढावीने शुशोभित करवो, ॥६०॥ हंस समान उजळ तथा स्वच्छ गदेलुं बिछावीने, ते शय्यानी सुगंधित पुष्प तथा गंधाक्षतथी पूजा करवी. ॥६१॥

ए शय्या विस्तीर्णं छातां, सुखप्रदं होवी जोइए, ए रीते शय्या तैयार करीने पाथरी मूकवी. ॥६२॥ पछी ए शय्यानी पाले
 छत्र, दीप, रूपाहुं आसन, चामर, पात्र, शंगारने लगता पदार्थो तथा तांबूलादि सुखवासने लगतो वगेरे सर्वे पदार्थो
 मूकवा. ॥६३॥ ए रीतना पदार्थोने ए शय्या पर पोतपोताने ठेकाणे अनुक्रमे मूकवा ॥६४॥ पछी ए शय्यापर सुवर्णनी लक्ष्मी
 नारायणनी प्रतिमाओ मूकवी. तेमना हाथमां सकल आयुधो छातां सकळ अलंकारोथी शृंगारेखी होवी जोइए. ॥६५॥ पछी
 सुवासिनी स्त्रीओ हळदर, कुंकुम तथा काजळथी शोभायमान छातां, हाथेपगे (मेंदी) लगाड्यां होय तेणीओने ए शय्यापर
 दिव्यबंधैः सुबद्धां च शुविशालां सुखप्रदाम् ॥ शय्यामेवविधां कृत्वा ह्यास्तृतायां न्यसेद्भुवि ॥६२॥
 छत्रं दीपालयं रौप्यं चामरासनभाजनम् ॥ शृंगारकरकादर्शं पंचवर्णवितानकम् ॥६३॥
 शयनस्य भवेत्किंचिद्यच्चान्यदुपकारकम् ॥ तत्सर्वं परितस्तस्याः स्वे स्वे स्थाने नियोजयेत् ॥६४॥
 तस्यां संस्थापयेद्धर्मं हरिं लक्ष्मीसमन्वितम् ॥ सर्वाभरणसंयुक्तमायुधांबरसंयुतम् ॥६५॥
 स्त्रीणां च शयने धृत्वा कज्जलालक्तकुंकुमम् ॥ वस्त्रं भूषादिकं यच्च सर्वमेव प्रदाप्रयेत् ॥६६॥
 ततो विभ्रं सपत्नीकं गंधपुष्पैरलंकृतम् ॥ कर्णाशुलीयाभरणैः कंठमूत्रैश्च कांचनैः ॥६७॥
 उष्णीषमुत्तरीयं च चोलकं परिधाय च ॥ स्थापयेत्सुखशय्यायां लक्ष्मीनारायणाग्रतः ॥६८॥
 कुंकुमैः पुष्पमालाभिर्हरिं लक्ष्मीं समर्चयेत् ॥ पूजयेद्धोकपालांश्च ग्रहान्देवीं विनायकम् ॥६९॥
 बेसाडीने तेणीओने वस्त्रालंकार वगेरे आपवां ॥६६॥ सपत्निक ब्राह्मणहुं गंधाक्षत तथा पुष्पोवडे पूजन करवुं, अने तेने
 सोनानां कुंडल वींटी तथा कंठी वगेरे समर्पण करावां. ॥६७॥ अने तेमने अंगरखुं, घोतीजोटी तथा पाघडी आपी, लक्ष्मीनाराय-
 णनी प्रतिमा आगळ बेसाडवां ॥६८॥ पछी कुंकुम तथा पुष्पमाला समर्पण करीने, लक्ष्मीनारायण, नवग्रह, देवी, विनायकहुं
 पूजन करवुं. ॥६९॥

पछी उत्तर तरफ मुख करीने, हाथमां पुष्पांजलि लइने, ब्राह्मणनी आगळ हवे कहेवामां आवशे ते मंत्र कहेवो. ॥७०॥ तेनो अर्थ हे भगवान् ! जेवी आपनी शय्या क्षीरसमुद्रमांछे, तेवी आ शय्या मारा जन्मोजन्ममां अशून्य हजो, एटले जेम आप आपनी शय्यापर निरंतर निद्रा करो लो, तेम मने तथा मारा पितरोने निरंतर निद्रा करवाने प्राप्त थजो. ॥७१॥ एम कहीने हाथमांनी पुष्पांजलि प्रतिमा तथा बाह्मण पर नाखवी, पछी ए सोपस्कर शय्या संकल्पपूर्वक ॥७२॥ विद्वान ब्राह्मणने अर्पण

उत्तराभिमुखो भूत्वा गृहीत्वा कुसुमांजलिम् ॥ उच्चारयेदिमं मंत्रं विप्रस्य पुरतः स्थितः ॥७०॥ यथा कृष्ण ! त्वदीयास्ति शय्या क्षीरोदसागरे ॥ तथा भूयादशून्यं मम जन्मनि जन्मनि ॥७१॥ एवं पुष्पांजलिं विप्रे नतिमायां हरेः क्षिपेत् ॥ ततः सौपस्करं शय्यादानं संकल्पपूर्वकम् ॥७२॥ दद्याद्ब्रतौपदेष्टू च गुरवे ब्रह्मवादिने ॥ गृहाण ब्राह्मणैनां त्वं को ददाति कीर्तयन् ॥७३॥ आंदोलयेद्द्विजं लक्ष्मीं हरिं च शयने स्थितम् ॥ ततः प्रदक्षिणीकृत्य प्रणिपत्य विसर्जयेत् ॥७४॥ सर्वोपस्करैर्गुक्तं प्रदद्यादतिसुंदरम् ॥ शय्यायां सुखमुत्पत्य गृहं च विभवे सति ॥७५॥ जीवमानः स्वहस्तेन यदि ददाति यः ॥ तज्जीविता वृषोत्सर्गं पर्वणीषु समाचरेत् ॥७६॥

करवी अने तेमनी प्रार्थना करवी, ते एम के, आ शय्या आप ल्यो, दाताए दान कर्यानुं अभिमान धारण करवुं नहीं. ॥७३॥ ए शय्या पर वीराजेलीं लक्ष्मीनारायणने तथा दान लेनारा ब्राह्मणने विसर्जन करवां ॥७४॥ ए शय्यादान करनार कदापि ऐश्वर्यवान होय तो ए शय्या बिछावी सुवा साह सामग्री सहितनुं एक घर पण दानमां आपवुं, ॥७५॥ अने जीवितां छतां कदापि निज हस्ते शय्यादान करे तो तेज रीते पर्वकाले वृषोत्सर्ग पण करवो. ॥७६॥

ए शय्या पाछळ घणा द्रव्यनुं साहित्य होय, तो ते द्रव्यना विभाग करीने, घणा ब्राह्मणने वहेची आपबुं नहीं, ए शय्यादान लइने जे पुरुष वेचे, तेने आपवी नहि, कदापि कोइ पुरुष एवा वेची खानारा ब्राह्मणने दानमां शय्यादान आपे तो आपनारो नरके जाय छे ॥७७॥ माटे सत्पात्र जोइने शय्यादान आपबुं. ए रीतनो नियम पाळीने दान करे तो, दान आपनारने वांछित फल प्राप्त थाय छे, तथा आपनारना पिताने तथा आपनारने उभय लोकमां सुखनी प्राप्ति थाय छे. ॥७८॥ ए दान नरनार पुरुषने इंद्रादिक गमे ते लोकने विषे निवास होय त्यां पहींचे छे एमां संदेह नथी, ॥७९॥ शय्यादानना प्रभावथी मरनार उत्तम

इयमेकस्य दातव्या बहूनां न कदाचन ॥ सा विभक्ता च विक्रीता दातारं पातयत्यधः ॥७७॥

पात्रे प्रदाय शयनं वांछितं फलमाप्नुयात् ॥ पिता च दाता तनयः परत्रेव च मोदते ॥७८॥

पुरंदरगृहे दिव्ये सूर्यपुत्रालयेऽपि च ॥ उपतिष्ठेन्न संदेहः शय्यादानप्रभावतः ॥७९॥

विमानवरमारूढः सेव्यमानोऽसुरोगणैः ॥ अभूत्संप्लवं यावत्तिष्ठत्यातंकवर्जितः ॥८०॥

सर्वतीर्थेषु यत्पुण्य सर्वपर्वदानेषु च ॥ तेभ्यश्चाप्यधिकः पुण्यं शय्यादानोद्भवं भवेत् ॥८१॥

एवं दत्त्वा सुतः शय्यां पददानं प्रदापयेत् ॥ तदृणुष्व मयाख्यातं यथावत्कथयामि ते ॥८२॥

विमानमां आरूढ थवा छातां तेनुं अति प्रेमभावथी अप्सराओनो समुदाय सेवन करे छे, ए रीते शय्यानुं दान करवाथी ए दाननुं फल भोगवनार जेने सर्व भयथकी मुक्त थइ, प्रलयकाल सुधी स्वर्गादि लोकमां निवास करे छे. ॥८०॥ सकल पर्वने दिवसे सकल तीर्थोए स्नान करवाथी जे फल प्राप्त थाय छे, ते करतो पण अधिक फल शय्यानुं दान आपवाथी प्राप्त थाय छे, ॥८१॥ ए प्रकारेः पुत्रे शय्यादान करीने, पददान करबुं, हे गरुड ! ए पददाननी विधि तमने कहुं छुं, ते सांभळो. ॥८२॥

पददान पांच प्रकारनां छे, ते एवां के छत्री, जोडा, वस्त्र, बीटी, कमंडल तथा आसन. ॥८३॥ ए पददानमां दंड तथा ताम्रपात्र होवुं जोइए, अने ग्रत्येक पर एक एक पात्रमां सीधुं छातां, ते यज्ञोपवीतधी युक्त होवुं जोइए, ए रीतनुं पददान करे, तो ते थकी संपूर्ण फलनी प्राप्ति थाय छे. ॥८४॥ ए रीतनां एकंदर तेर पददान, बारमे दिवसे ऐश्वर्यनुसार (गजाना प्रमा-
णमां) तेर ब्राह्मणने आपवां, ॥८५॥ ए रीते पददान आपे, तो उत्तन गतिने पामे छे, जेने यममार्गे जवानुं होय छे, तेने ए पददान थकी अति सुख प्राप्त थाय छे. ॥८६॥ यममार्गे जतां बहु ज ताप छे तेना निवारणने अर्थे छत्रीनुं दान करे. तो तेथी छत्रीपानहवस्त्राणि मुद्रिका च कमंडलुः ॥ आसनं पंचपत्राणि पदं पंचविधं स्मृतम् ॥८३॥
दंडेन ताम्रपात्रेण ह्यामानैर्मज्जनैरपि ॥ अर्थयज्ञोपवीतैश्च पदं संपूर्णतां व्रजेत् ॥८४॥
त्रयोदशपदानीत्थं यथाशक्त्या विधाय च ॥ त्रयोदशभ्यो विप्रेभ्यः प्रदद्याद्वादशेऽहनि ॥८५॥
अनेन पददानेन धार्मिका यांति सद्गतिम् ॥ यममार्गगतानां च पददानं सुखप्रदम् ॥८६॥
आतपस्तत्र वै रौद्रौ दह्यते येन मानवः ॥ छत्रदानेन सुच्छाया जायते तस्य मूर्धनि ॥८७॥
अतिसंकटसंकौर्णे यमलोकस्य वर्त्मनि ॥ अश्वारूढश्च ते यांति ददते यद्युपानहौ ॥८८॥
शीतोष्णवातदुःखानि तत्र घाराणि खेचर ! वस्त्रदानप्रभावेण सुखं निस्तरते पथि ॥८९॥
मरनारना मस्तक पर छत्रीनी छाया प्राप्त थाय छे. ॥८७॥ यममार्गे जतां रस्तामां अति भयंकर कांटा छे, तेना निवारणना अर्थे पगे पहरेवानो जोडो आपवो; तेथी प्राणीने ते ठेकाणे बेसवा सारु घोडो मळे छे, ते साधनने छीधे ए मरनार सुखथी चाली शके छे. ॥८८॥ हे गरुड ! यममार्गे जतां अति भयंकर तथा उग्र टाढा वायु तथा उष्णता छे, तेनी निवृत्तिने अर्थे वस्त्रदान आपवुं. ॥८९॥

યમદૂત મયંકર તથા ઉગ્ર છે, તેઓ થકી કાંઈ મય અથવા શિક્ષા ન થવા સારુ, તેમની નિવૃત્તિને અર્થે ક્ષીંટીનું દાન કરવું, તે દાન કરવાથી મરનારને સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. ॥૯૦॥ યમમાર્ગ અતિ ઉચ્ચતાયુક્ત છતાં ઉદક તથા વાયુથી હીન છે. ત્યાં એ પ્રાણી પહેાંચે એટલે તેની તૃષ્ણાની નિવૃત્તિને અર્થ કમંડલુનું દાન કરવું એટલે તેને યોગે એ પ્રાણી એ ટેકાળે જલપાન કરે છે. ॥૯૧॥ મરનારને પહેોંચે એમ ધારીને જે પુરુષ જલથી પૂર્ણ મરીને ત્રાંબાનું પાત્ર દાનમાં આપે છે, તેને હજારો પરવો મંડા-
ચાનું પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. ॥૯૨॥ જે પુરુષ બ્રાહ્મણને સારા સારા પદાર્થોનું ભોજન કરાવે તથા બેસવા સારુ સુંદર આસન આપે.

યમદૂતા મહારૌદ્રાઃ કરાલાઃ કૃષ્ણપિંગલાઃ ॥ ન પીડયંતિ તં માર્ગે મુદ્રિકાયાઃ પ્રદાનતઃ ॥૯૦॥
બહુધર્મસમાકીર્ણં નિર્વાતે તોયવર્જિતે ॥ કમંડલુપ્રદાનેન તૃષિતઃ પિબતે જલમ્ ॥૯૧॥
મૃતાદેશેન યો દયાદુદપાતં ચ તામ્રજમ્ ॥ પ્રપાદનસહસ્ત્રસ્ય યત્કલં સોઽશ્રુતે ધ્રુવમ્ ॥૯૨॥
આસને ભોજને ચૈવ દત્તે સમગ્ધિજાયતે ॥ સુखेन ભુંકતે પાથેયં પથિ ગચ્છન્ શનૈઃ ॥૯૩॥
એવં સપિંડનદિને દત્ત્વા દાનં વિધાનતઃ ॥ બહૂનસંભોજયેદ્દિપ્રાન્ યઃ શ્વપાકાદિકાનપિ ॥૯૪॥
તતઃ સપિંડનાદૂર્ધ્વમર્વાક્સંવત્સરાદપિ ॥ પ્રતિમાસં પ્રદાતવ્યો જલકુંભઃ સપિંડકઃ ॥૯૫॥
કૃતસ્ય કરણં નાસ્તિ પ્રેતકાયત્વતે સ્વગ ! ॥ પ્રેતાર્થં તુ પુનઃ કુર્યાદક્ષયતૃપ્તિ હેતવે ॥૯૬॥
અતો વિશેષં વક્ષ્યામિ માસિકસ્યાબ્દિકસ્ય ચ ॥ પાક્ષિકસ્ય વિશેષં ચ વિશેષતિથિષુ મૃતે ॥૯૭॥
તેને યમલોકમાં જતાં છતાં ઉત્તમ સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે. ॥૯૩॥ એ રીતનાં દાન સપિંડીને દિવસે આપીને, બ્રાહ્મણથી માંડીને
ચાંડાલ સુધીનો જે કોઈ મનુષ્ય આવે, તેમને અન્નદાન આપવું. ॥૯૪॥ સપિંડી થઈ ગયા પછી પણ પર્વ સુધી પ્રત્યેક માસની મૃત્યુ
તિથિએ પિંડ સાથે જલકુંભ આપવો. ॥૯૫॥ જે કર્મ એક વાર કર્યું, તે ફરી કરવું નહીં; પરંતુ પ્રેતની અક્ષય તૃપ્તિને અર્થ કર્મ
ફરીથી કરવું. ॥૯૬॥ માટે હે ગરુડ ! તને માસિક, આબ્દિક તથા પાક્ષિક શ્રાદ્ધનો વિશેષ પુણ્યભોગ કહું છું. ॥૯૭॥

जे पुनमे सुओ होय, तेना पाक्षिकश्राद्धनी तिथि चौथी जाणवी. चौथने दहाडे मरनारनी पाक्षिक तिथि नोम जाणवी, ॥९८॥ नोमे सुबु होय, तेनी पाक्षिक तिथि चौदश जाणवी, ए ग्रमाणे पाक्षिक श्राद्ध जाणवां. ॥९९॥ जे वखते एक क्षयमास (बे संक्रांतियोवाळो) आवे त्यारे बेउ मासनुं गतश्राद्ध मलमासमां करवुं. ॥१००॥ कदापि एक महिनामां बे महिना आवे, तो बेउ महिनानुं कृत्य एक ज महिनामां करवुं. ॥१०१॥ ते एम के, प्रथम तिथिना अर्धमां प्रथम मासनुं, अने बीजि तिथिना अर्धमां बीजा मासनुं कृत्य करवुं, ए रीते बे मास एकठा आवे, तो विद्वाने ए रीतनो विचार राखवो. ॥१०२॥ हे गरुड !

पौर्णमास्यां मृतो यस्तु चतुर्थी तस्य ऊनिका ॥ चतुर्थ्यां तु मृता यस्तु नवमी तस्य ऊनिका ॥१०८॥ नवम्यां तु मृतो यस्तु स्त्रिका तस्य चतुर्दशी ॥ इत्येवं पाक्षिकं श्राद्धं कुर्याद्विशतिमे दिने ॥१०९॥ एक एव यदा मासः संक्रांतिद्वयसंयुतः ॥ मासद्वयगतं श्राद्धं मलमासे हि शयस्ते ॥१००॥ एकस्मिन्मासि मासौ द्वौ ययि स्यातां तयाद्वयोः ॥ तावेव पक्षौ ता एव तिथयस्त्रिशदेवः हि ॥१०१॥ तिथ्यर्थे प्रथमे पूर्वो द्वितीयेऽर्थे तदुत्तरः ॥ मासाविति बुधैश्चित्यौ मलमासस्य मध्यगौ ॥१०२॥ असंक्रांते च कर्तव्यं सपिंडीकरणं खग ! ॥ तथैव मासिकं श्राद्धं वार्षिकं प्रथमं तथा ॥१०३॥ संवत्सरस्य मध्ये तु यदि स्यादिधिमासकः ॥ तदा त्रयोदशे मासि क्रिया प्रेतस्य वार्षिकी ॥१०४॥ पिंडवर्ज्यमसंक्रांते संक्रांते पिंडसंयुतम् ॥ प्रतिसंवत्सरं श्राद्धमेवं मासद्वयेऽपि च ॥१०५॥

असंक्रांत (अधिक मास) प्राप्त थाय, तो पण सपिंडीकरण, मासिक तथा प्रथम वार्षिक श्राद्ध ते मासमां करवां ॥१०३॥ मरण पाभ्याथी ते वर्षी सुधीमां कदापि मलमास प्राप्त थाय तो मरनारना उदेश्यी एक वर्षनी मांहे जे कर्तव्य करवानां होय, ते ते श्राद्ध महिनामां करवां, ॥१०४॥ मलमासमां बीजो मासियो आवे, तो ते मलमासनी मरणतिथि निष्फल जवा न देतां ते दिवसे मात्र ब्रह्मभोजन करावीने, श्राद्ध मासमां सपिंडक श्राद्ध करवुं. ॥१०५॥

ए प्रकारे प्रथम कहेछां सर्वे श्राद्धो करीने वर्ष पूरुं थाय एटले वार्षिक श्राद्ध कारबुं, ए श्राद्धमां पण धणुं करीने ब्रह्मभोजन
 करावबुं. ॥१०७॥ वार्षिक श्राद्ध थया पछी जे श्राद्धनी जरूर पड़े, ते पिंडयुक्त कारबुं, कदापि कोइ एकोद्दिष्ट श्राद्ध, (एक
 पिंडक) करे, तो ते पितृओनो घातक थाय छे ॥१०७॥ ज्यासुधी वार्षिक श्राद्ध थयुं न होय, त्यासुधी तीर्थ श्राद्ध, गया-
 श्राद्ध कारवानि इच्छा या, पूर्वनिमित्तक श्राद्ध, ग्रणयुक्त श्राद्ध तथा युगादि श्राद्ध पण करबुं नही, ॥१०८॥ कदापि पुत्रने गया
 श्राद्ध करवानी इच्छा होय नो तेने वर्षी पछी पितृभक्तिपूर्वक कारबुं. ॥१०९॥ गया श्राद्ध कारवाथी सकल पितृओ, गदा-
 एवं संवत्सरे पूर्णे वार्षिक श्राद्धमाचरेत् ॥ तस्मिन्नपि विशेषेण भोजनीया द्विजातयः ॥१०६॥
 कुर्यात्संवत्सरादूर्ध्वं श्राद्धे पिंडत्रयं सदा ॥ एकोद्दिष्टं न कर्तव्यं तेन स्यात्पितृधातकः ॥१०७॥
 तीर्थश्राद्धं गयाश्राद्धं गजच्छायं च पैतृकम् ॥ अब्दमध्ये न कुर्वीत ग्रहणे न युगादिषु ॥१०८॥
 यदा पुत्रेण वै कार्यं गयाश्राद्धं स्वगेश्वरः ! तदा संवत्सरादूर्ध्वं कर्तव्यं पितृभक्तिः ॥१०९॥
 गयाश्राद्धात्प्रमुच्यंते पितरो भवसागरात् ॥ गदाधरानग्रहेण ते यांति परमां गतिम् ॥११०॥
 तुलसीमंजरीभिश्च पूजयेदिष्पादुकाम् ॥ तस्यालवालतीर्थेषु पिंडान्दद्याद्यथाक्रमम् ॥१११॥
 उद्धरेत्सप्त गोत्राणि कुलमेकौत्तरं शतम् ॥ शमीपत्रप्रमाणेन षिड दद्याद्गयाशिर ॥११२॥
 गयामुपेत्ययः श्राद्धं करोति कुलनंदन ! ॥ सफलं तस्य तज्जन्म जायते पितृतुष्टिदत् ॥११३॥
 घर-(विष्णु)-ना अनुग्रहथी भवरूपी समुद्रमांथी मुक्त थइने, परम (निरंतर) गतिने पामे छे ॥११०॥ तुलसीनी मांजरी बडे
 विष्णु चरणनुं पूजन करबुं. अने ए ठेकाणे अनुक्रमे पिंड आपवा, ॥१११॥ गयासुरना मस्तकपर कदापि समिनां पांढडां जेटखो
 पिंड मूके, तोपण ते थकी सात गोत्र तथा इकोतेर शत कुलनो उद्धार थाय छे. ॥११२॥ जे कोइ गयाजी जइने श्राद्ध करे छे,
 तेनी जन्म पितृओने संतोषित करनारो छतां, सफल जाणवो. ॥११३॥

हिमालयनीः पासे निवास करनारां मनुना पुत्र इक्ष्वाकुने देवोए कथा कही छे, ते एवी के. ॥११४॥ जे पुरुष गयाजी जइने, पोतिका पितृओने पिंडदान आपशे ते पोताना कुलमां सन्मार्गधी शोभनारो थशे. ॥११५॥ भगवान कहे छे, हे गरुड ! ए प्रमाणे जे पुत्र पोतिका पितराधिकनी उत्तम क्रिया तेओने परलोकनी प्राप्ति थवा सारु करे छे, अति सुखीं थइने, कौशिक ब्राह्मणना पुत्रनी पेठे सुक्त थाय छे. ॥११६॥ भारद्वाजना सात पुत्रोए गोवधना पातकने लीधे घणा जन्म सुधी कलेश भोगव्यो, पछी तेओ पोताना पितरोनी कृपारूपी प्रसादधी ते थकी सुक्त थया. ॥११७॥ ए सात पुत्रोए प्रथम दशार्ण देशमां पारधीना श्रूयते चापि पितृभिर्गीता गाथा स्वगेश्वर ! ॥ इक्ष्वाकोर्मनुपत्रस्य कलापोपवने सुरैः ॥११४॥ अपि नस्ते भविष्यति कुले सन्मार्गशीलिनः ॥ गयामुपेत्य ये पिंडान्दास्यंत्यस्माकमादरात् ॥११५॥ एवमाभूमिर्कीर्तार्थ्य ! यः करोति क्रियां सुतः ॥ स स्यात्सुखीभवेन्मुक्तः कौशिकस्यात्मजा यथा ॥११६॥ भरद्वाजात्मजाः सप्त भुक्त्वा जन्मपरंपराम् कृत्वापि गोवधं तार्क्ष्य ! मुक्ताः पितृप्रसादतः ॥११७॥ सप्त व्याधा दशार्णेषु मृगाः कालांजिरे गिरौ ॥ जक्रवाकाः शरद्वीपे हंसाः सरसि मानसे ॥११८॥ तेऽपि जाताः कुरुक्षेत्रे ब्राह्मणा वेदपाशाः ॥ पितृभक्त्या च ते सर्वे गता मुक्तिं द्विजात्मजः ॥११९॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन पितृभक्तो भवेन्नरः ॥ इह लोके परे वापि पितृभक्त्या सुखी भवेत् ॥१२०॥ जन्म लीधा, पछी तेओ कालांजिर पर्वतपर मृग (हरिण) थयां, पछी तेओ शरद्वीपने विषे चक्रवाक (चकोर) पक्षी थयां, पछी तेओ मानस सरोवर तीरे हंस पक्षी थयां, ॥११८॥ पछी तेओ कुरुक्षेत्रमां वेदनु पारायण करनारा ब्राह्मण थइने, पितृओनी कृपाधी सुक्त थया. ॥११९॥ माटे सर्व प्रयत्नो करीने, पुत्र पितृभक्ति करी, तो आलोक तथा परलोकमां अति सुखी थशे. ॥१२०॥

અગવાન કહે છે, હે ગરુડ ! એ રીતનું સર્વ ઔર્ધ્વદેહિક કૃત્ય મેં તમને કહ્યું છે તે જે ઔર્ધ્વદેહિક કરવાથી પિતરોને મુક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે તથા પુત્રાદિકને સદ્વાસના ઉત્પન્ન થાય છે. ॥૧૨૧॥ નિર્ધન છતાં પણ જો કોઈ આ કથા સાંભળ્યો, તો તે પણ સકલ પાપો થઈ શુદ્ધ થઈને, દાનના ફલને પામશે, ॥૧૨૨॥ જે પુરુષ યથાવિધિ શ્રાદ્ધ કરીને, મારું કહેલું ગરુડપુરાણ સાંભળ્યો, તેને જે ફલ થશે, તે કહું છું; સાંભળ્યો. ॥૧૨૩॥ પિતા સત્પુત્ર આપે છે, પિતામહ ગોધન આપે છે; પ્રપિતામહ (વડોવો)

એતસાર્થ ! મયાશ્યાતં સર્વમેવૌર્ધ્વદેહિકમ્ ॥ પુત્રવાઙ્છાપ્રદં પુણ્યં પિતૃમુક્તિપ્રદાયકમ્ ॥૧૨૧॥ નિર્ધનોઽપિનરઃકાશ્વિઃશૃણૌતિકથામિમામ્ ॥ સોઽપિ પાપવિનિર્મુક્તો દાનસ્ય ફલમાનુયાત્ ॥૧૨૨॥ વિધિના કુરુતે યત્તુ શ્રાદ્ધં દાનં મયાદિતમ્ ॥ શૃણુયાદ્ગરુડં ચાપિ શૃણુ તસ્યાપિ ચત્ફલમ્ ॥૧૨૩॥ પિતા દદાતિ સત્પુત્રાન્ગોધનાનિ પિતામહઃ ॥ ધનદાતા ભવેત્સોઽપિ યસ્તસ્ય પ્રપિતામહઃ ॥૧૨૪॥ દયાદ્વિપુલાગ્નાય વૃદ્ધસ્તુ પ્રપિતામહઃ ॥ તૃપ્તઃ શ્રાદ્ધેન તે સર્વે દત્વા પુત્રસ્ય વાઙ્છિતમ્ ॥૧૨૫॥ ગજ્ઞંતિ ધર્મમાર્ગૈશ્ચ ધર્મરાજસ્ય મંદિરમ્ ॥ તત્ર ધર્મસમાયાં તે તિષ્ઠંતિ પરમાદરાત્ ॥૧૨૬॥

સૂત ઉવાચ:—

एवं श्रीविष्णुना प्राक्तमौर्ध्वदानसमुद्भवम् ॥ श्रुत्वा माहात्म्यतुलं गरुडो हर्षमागतः ॥१२७॥

इति श्रीगरुडपुराणे सारोद्धारे सपिंडनादिसर्वकर्मनिरूपणं नाम त्रयोदशोऽध्यायः ॥१३॥

દ્રવ્ય આપે છે, ॥૧૨૪॥ અને વૃદ્ધ પ્રપિતામહ (વડોવાનો બાપ) અન્નાદિ સકલ પદાર્થો વધારે આવે છે, તે સિવાય મનમાં જે જે મનોરથો પૂર્ણ થવાનો આશાઓ હોય, તે પણ પિતૃઓ સંતુષ્ટ થઈને પૂર્ણ કરે છે, ॥૧૨૫॥ પિતરોની ક્રિયા કરી એટલે તેઓ સારી ગતિએ જઈને, ધર્મરાજાનાં મંદિરમાં અતિ આદરથી વેસે છે. ॥૧૨૬॥ સૂતશ્રુતિ શૌનકાદિ ઋષિઓને કહે છે, એ પ્રકારનાં વિષ્ણુ જે ઔર્ધ્વદેહિક દાનનાં ફલ કહ્યાં તે સાંભળીને ગરુડ અતિ આનંદ પામ્યા. ॥૧૨૭॥

इति श्री गरुडपुराणे सारोद्धारे सपिंडनादि सर्वकर्मनिरूपणो नाम सार्ध त्रयोदशोऽध्याय ॥१३॥

॥ અથ ચતુર્દશમોઽધ્યાયઃ ॥

ગરુડ ભગવાનને પ્રશ્ન પૂછે જે, હે દયાનિધિ ભગવાન ! યમલોક કેવળો ? કેવો ? કોણે નિમ્યો છે ? ત્યાંની સમા કેવી છે ? તથા તે ઠેકાણે યમધર્મ કોની સમામાં બેસે છે ? ॥૧॥ તેમ જ વહી ધાર્મિકજન ધર્મના મંદિરમાં કયે માર્ગે જાય છે ? એ વગેરે સર્વ મને કહો. ॥૨॥ ગરુડનું એ બાષણ સાંભળી, તેમને ભગવાન કહે છે, હે ગરુડ ? જે સ્થાને નારદાદિ ઋષિઓને જ ગમન કરવાનું બને છે, ત્યાં ધર્મરાજાનું મંદિર જાણું. એ મંદિર અતિ પુણ્યના પ્રભાવથી જ પ્રાપ્ત થાય છે. ॥૩॥ યમનું પુર(નગર)દક્ષિણ તથા નૈઋત્ય

॥ અથ ચતુર્દશમોઽધ્યાયઃ ॥

ગરુડ ઉવાચઃ—

યમલોકઃ ક્રિયન્માત્રઃ કીદૃશઃ કેન નિર્મિતઃ ॥ સમા ચ કીદૃશી તસ્યાં ધર્મ આસ્તે ચ કૈઃ સહ ॥૧॥
યે ધર્મમાર્ગેર્ગેચ્છંતિ ધાર્મિકા ધર્મમંદિરમ્ ॥ તાન્ધર્માનપિ માર્ગોશ્ચ સમાશ્યાહિ દયાનિધે ! ॥૨॥
શ્રીભગવાનુવાચઃ—

શૃણુ તાર્ક્ય ! પ્રવક્ષ્યામિ યદ્ગમ્યં નારદાદિભિઃ ॥ તદ્ધર્મનગરં દિવ્યં મહાપુણ્યૈશ્વાપ્યતે ॥૩॥
યામ્યનૈઋતયોર્મધ્યે પુરં વૈવસ્વતસ્ય યત્ ॥ સર્વવજ્રમયં દિવ્યમમેઘં તત્સુરાસુરૈઃ ॥૪॥
ચતુરસ્રં ચતુર્દારમુઞ્ચાપ્રાકારવેષ્ટિતમ્ ॥ યોજનાનાં સહસ્રં હિ પ્રમાણેન તદુચ્યતે ॥૫॥
તસ્મિન્પુરેઽસ્તિ સુભગં ચિત્રગુપ્તસ્ય મન્દિરમ્ ॥ પંચવિંશતિસંખ્યકૈર્યોજનૈર્વિસ્તૃતાયતમ્ ॥૬॥

એ બે દિશાઓની વચમાં છે, વજ્રમય છે; અને તેનો મેદ પામવાનું દેવો તથા દૈત્યો વગેરેથી પણ બનતું નથી. ॥૪॥ એ નગર ચારે બાજુએથી સમચોરસ છતાં, તેને ચાર દરવાજા તથા ડુંગો કોટ છે, તેનું ક્ષેત્રફલ (લંબાઈ પરોઢાઈ) સહસ્ર યોજન છે. ॥૫॥ એ નગરમાં ચિત્રગુપ્તનું મંદિર પવીસ યોજનાના વિસ્તારવાળું છે. ॥૬॥

બલી તે દશ યોજન ઉંચું છતાં અતિ મોટા દિવ્ય કોટવાલું છે, એ નગર જબા આવવાના સેંકડો નાનામોટા માર્ગોવાલું છતાં, ધ્વજાપતાકાઓથી સુશોભિત છે. ॥૭॥ એ નગર વિમાનોના સમૂદાયોથી સ્ત્રીચોસ્ત્રીચ છતાં, ગાયન તથા વાજિત્રોના શબ્દોથી નાદયુક્ત છે, એ નગર કુશલ ચિતારાઓથી ચિત્રિત છતાં, દેવોના શિલ્પીઓએ (સલાટ, સુતાર તથા કડીઆ) નિર્માણ (ચળેલું, ઘટેલું કે રચેલું) કરેલું છે. ॥૮॥ જે નગર ક્રિડાવન તથા ઉપવનોથી (રમવાના તથા હવા ખાવાના નજરવાળ) રમણીય છતાં, નાના પ્રકારના શબ્દોથી નાદિત છે, બલી જે ગંધર્વો તથા અપ્સરાઓથી નિરંતર સ્ત્રીચોસ્ત્રીચ છે. ॥૯॥ એ રીતના નગરમાંની

દશોચ્છિત્તં મહાદિવ્યં લોહપ્રાકારવેષ્ટિતમ્ ॥ પ્રતોલીશતસંચારં પતાકાધ્વજમ્ભૂષિતમ્ ॥૭॥

વિમાનગણસંકીર્ણ ગીતવાદિત્રનાદિતમ્ ॥ ચિત્રિતતં ચિત્રકુશલૈર્નિર્મિતં દેવશિલ્પિભિઃ ॥૮॥

ઉદ્યાનોપવૈનૈઃ રમ્યં નાનાવિહગકૂજિતમ્ ॥ ગંધર્વપ્સરોમિશ્ર સમંતાત્પરિવારિતમ્ ॥૯॥

તત્સભાયાં ચિત્રગુપ્તઃ સ્વાસને પરમાદ્ભુતે ॥ સંસ્થિતો ગણયેદાયુર્માનુષાણાં યથાતથમ્ ॥૧૦॥

ન મુહ્યતિ કથંચિત્સ સુકૃતે દુષ્કૃતેઽપિ વા ॥ યદ્યેનોપાર્જિતં કર્મ શુભં વા યદિ વાઽશુભમ્ ॥૧૧॥

તત્સર્વં ભુંજતે યત્ર ચિત્રગુપ્તસ્ય શાસનાત્ ॥ ચિત્રગુપ્તાલયાત્પ્રાચ્યાં જ્વરસ્યાઽસ્તિ મહાગૃહમ્ ॥૧૨॥

દક્ષિણસ્યાં ચ શૂલસ્ય લૂતાવિસ્ફોટયાસ્તથા ॥ પશ્ચિમે કાલપાશઃ સ્યાદર્જીર્ણસ્યારુચેસ્તથા ॥૧૩॥

યમસભામાં ચિત્રગુપ્ત પોતાના વિચિત્ર આસનપર બેસીને, યાતનાએ આપેલા સર્વ માણસોના આયુષ્યની વરાબર ગણતરી કરે છે. ॥૧૦॥ ચિત્રગુપ્ત કોઈનાં સુકૃત્ય કે દુષ્કૃત્યની ગણના કરવામાં કદી ભૂલ કરતો નથી, તેથી જે શુભાશુભ કર્મ કર્યા હોય, ॥૧૧॥ તે તે કર્મોનો ઉપભોગ એ ચિત્રગુપ્તના હિસાબ પ્રમાણે ભોગવવાનો થાય છે, એ ચિત્રગુપ્તના ઘરની પૂર્વે જ્વર (તાવ) નું મોટું ઘર છે. ॥૧૨॥ તેની દક્ષિણે શૂલ, લૂતા તથા સ્વરુજ છે, ચિત્રગુપ્તની પશ્ચિમે કાલપાશ, અર્જીર્ણ તથા અરુચિ છે. ॥૧૩॥

ઉત્તર દિશાએ રાજ્યક્ષમા નામનો રોગ તથા પાંડુરોગ છે. દેશાન દિશાએ શિરોત્તિ, (માથાનું દરદ) છે. અને અગ્નિકોણમાં મૂચ્છર્ણ છે. ॥૧૪॥ નૈઋત્યકોણમાં અતિસાર નામનો રોગ છે, વાયવ્યકોણમાં અતિ ઘયંઝર શીત તથા દાહ છે. યગવાન કહે છે, હે ગરુડ ! એ પ્રકારના રોગો વચ્ચે એ ચિત્રગુપ્ત વિરાજેલો છે (યતલબ કે એટલા રોગોના અધિષ્ઠાતા ફરતા વસે છે અને તેમની વચ્ચે એ વેસે છે.) ॥૧૫॥ મનુષ્યોનાં શુભાશુચ્ય કર્મ લક્ષી રાક્ષસા ચિત્રગુપ્તના ધરથી આગલ જતાં વીસ યોજન ॥૧૬॥ નગરની વચ્ચે યમધર્મતું અતિ સુંદર મંદિર છે, એ મંદિર દિવ્ય રત્નમય છતાં, વીજલીના તેજની ઉગ્રાબોને લીધે સૂર્યસમાન તેજસ્વી છે.

ઉદીચ્યાં રાજદાનોઽસ્તિ પાંડુરોગસ્તથૈવ ચ ॥ એનાં તુ શિરોત્તિઃ સ્વાદાગ્નેથ્યામસિ મૂચ્છર્ણા ॥૧૪॥ અતિસારો નૈર્ઋતે તુ વાયવ્યાં શીતદાહક્રૌ ॥ એવાદિભિરન્યૈશ્ચ વ્યાધિભિઃ પરિવારિતઃ ॥૧૫॥ લિખતે ચિત્રગુપ્તસ્તુ માનુષાણાં શુભાશુભમ્ ॥ ચિત્રગુપ્તાલયાદગ્રે યોજનાનાં ચ વિશતિઃ ॥૧૬॥ પુરમધ્યે મહાદિવ્યં ધર્મરાજસ્ય મંદિરમ્ ॥ અસ્તિ રત્નમયં દિવ્યં વિદ્યુજ્જ્વાલાર્કવર્ચસમ્ ॥૧૭॥ દ્વિશતં યોજનાનાં ચ વિસ્તારાયામતઃ સ્ફુટમ્ ॥ પંચાશ્ચ પ્રમાણેન યોજનાનાં સમુચ્છિતમ્ ॥૧૮॥ ધૃતં સ્તંભસહસ્રૈશ્ચ વૈદૂર્યણિમંડિતમ્ ॥ કાંચનાલંકૃતં નાનાહમ્યપ્રાસાદસંકુલમ્ ॥૧૯॥ શારદાધ્રાનધં રુમ્ભકલશૈઃ સુમનોહરમ્ ॥ ચિત્રમ્પટિકસોપાનં વજ્રકુટ્ઠિમશોભિતમ્ ॥૨૦॥

॥૧૭॥ જેનો વિસ્તાર વસે યોજન છે તથા ઉંચાઈ પચાસ યોજન છે. ॥૧૮॥ જેને આધાર આપનાર હજારો સ્તંભો માળેક વગેરે રત્નો જડવાથી સુશોભિત છે, તે ઠેકાણે નાના પ્રકારની અગાસીઓ છે, તે સુવર્ણથી શણગારેલી છે, એ નગરમાં મોટી મોટી પોલો છતાં, મોટા મોટા ધનાઢ્યોની હવેલીઓથી સ્ત્રીચોસ્ત્રીચ છે. ॥૧૯॥ એ હવેલીઓ શરદકુટુના આકાશ જેવી નિર્મલ છે. તે ઉપરના સુવર્ણના કલશ જાંઝવ્યમાન છતાં, અતિ મનોહર છે, એ હવેલીઓને ચિત્રવિચિત્ર સ્ફટિક પાષાણોનાં પગથીયાં અથવા નીસરણીઓ છતાં, તેની રીતો હીરાઓથી જડિત હોવાથી સુશોભિત છે. ॥૨૦॥

અને એ હવેલીઓ સાચાં મુક્તાફલની જાલીઓ તથા ફરુરુઆઓવાળી છતાં, ધ્વજાઓ તથા પતાકાઓથી સુશોભિત છે. એ મંદિરો અતિ આશ્ચર્યકારક છતાં સુવર્ણની સેફડો વારીઓ તથા વારણાવાળાં છે, તેમજ તે અનેક ઘંટાઓના નાદયુક્ત છતાં સુવર્ણનાં તોરણોને લીધે સુશોભિત છે. ॥૨૧॥ એ મંદિરો નાના પ્રકારની વેલીઆ તથા વૃક્ષોના સમુદાયોથી અત્યંત સુશોભિત છે. ॥૨૨॥ એ મંદિરોની જે જે શોભા વર્ણવી, તે સહજ વર્ણવી છે પરંતુ એ નગરીના મંદિરોની શોભા તો એ વર્ણવી બતાવ્યા કરતાં પણ અધિક જાણવી; કારણ કે, એ નગરની તથા તેને લગતાં સકલ મંદિરાદિકની રચના, વિશ્વકર્માએ પોતાની યોગવિદ્યાના મુક્તાજાલગવાક્ષં ચ પતાકાધ્વજશ્રુષિતમ્ ॥ ઘંટાનકનિનાદાદયં હેમતોરણમંદિતમ્ ॥૨૧॥ નાનાશ્ચર્યમયં સ્વર્ણકપાટશતસંકુલમ્ ॥ નાનાદ્રૂમલતાગુલ્મૈર્નિષ્કંટકૈઃ સુવિરાજિતમ્ ॥૨૨॥ એવગાદિભિરન્યૈશ્ચ ભૂષણૈર્ભૂષિતમ્ સદા ॥ આત્મયોગપ્રભવૈશ્ચ નિર્મિતં વિશ્વકર્મણા ॥૨૩॥ તસ્મિન્નસ્તિ સભા દિવ્યા શતયોજનમાયયા ॥ અર્કપ્રકાશા બ્રાજિણુઃ સર્વતઃ કામરૂપિણી ॥૨૪॥ નાતિશીતા ન ચાતુષ્ણા મનસોઽયંતહર્ષિણી ॥ ન શોકો ન જરા તસ્યાં ક્ષુત્પાસે ન ચાપ્રિયમ્ ॥૨૫॥ સર્વે કામાઃ સ્થિતા તસ્યાં યે દિવ્યા યે ચ માનુષાઃ રસવચ્ચ પ્રભૂતં ચ ભક્ષ્યં ભોજ્યં સર્વશઃ ॥૨૬॥ પ્રભાવથી નિર્માણ કરેલી છે. ॥૨૨॥ એના શોભાયમાન નગરમાં એક અતિ શોભાયમાન હવેલીમાં સો યોજનના વિસ્તારવાળી એક સભા છે, કે જે સૂર્ય સમાન પ્રકાશિત છતાં, સર્વત્ર અતિ તેજયુક્ત અને કામરૂપિણી ઇચ્છાથી પૂર્ણ કરનારી છે ॥૨૪॥ એ સમાને લગતા પ્રદેશમાં અતિ શીતોષ્ણતા ન હોવાથી, એ સભા મનને અતિ આનંદ આપનારી છે, કે જેમાં વેસવાથી શોક, જરા (ઘડપણ) ક્રુધા, પિપાસા (તૃષ્ણા) તથા અણગમો રહેતો નથી. ॥૨૫॥ એ સભામાં વેસવાથી, આ લોક પરલોકને લગતા સકલ વિષયો તથા અતિ રસયુક્ત ભક્ષ્યભોજન (ગલ્લવાના તથા ચાબત્રાના) પદાર્થો પ્રાપ્ત થાય છે. ॥૨૬॥

એ ટેકાણેના જલ રસયુક્ત છતાં, ત્યાં અતિ પુણ્યકારણ શબ્દાદિ વિષયો છે, તેમજ ત્યાંનાં વૃક્ષો પણ મનની સકલ કામનાઓને પૂર્ણ કરનારા છે. ॥૨૭॥ ભગવાન્ કહે છે, હે ગરુડ ! એ સભા સર્વ પ્રકારના વાધોથી રહિત છતાં સર્વ પ્રકારની ગતિયુક્ત છે, એ સભાની રચના નિર્માણ કરવા સારુ વિશ્વકર્માને ધણા કાલ સુધી તપશ્ચર્યા કરવી પડી છે. ॥૨૮॥ જેઓ ઉચ તપ કરનારા, સત્ય વ્રત પાલનારા, સત્યવાદી, શાંત, સંન્યાસી, સિદ્ધ તથા પવિત્ર કર્મોથી પવિત્ર હોય, તેઓ એ સભામાં જાય છે. ॥૨૯॥ એ ટેકાણે નિવાસ કરનારા સર્વ જન તેજસ્વી છતાં ઘરેણાં તથા નિર્મલ વસ્ત્રો પહેરનારા છે, તેઓ પોતિકાં પુણ્યકર્મોને યોગે જ તે રસવંતિ ચ તોયાનિ શીતાન્યુષ્ણાનિ ચૈવ હિ ॥ પુण्याઃ શબ્દાદયસ્તસ્યાં નિત્યં કામફલદ્રુમાઃ ॥૨૭॥ અસંવાદા ચ સ તાર્ક્ય ! રમ્યા કામાગમા સભા ॥ દીર્ઘકાલં તપસ્તવા નિર્મિતા વિશ્વકર્મણા ॥૨૮॥ તામુગ્રતપસો યાંતિ સુવ્રતાઃ સત્યવાદિનઃ ॥ શાંતાઃ સંન્યાસિનઃ સિદ્ધાઃ પૂતાઃ પૂતેન કર્મણા ॥૨૯॥ સર્વે ભાસ્વરદેહાસ્તેલ્લંકૃતા વિરજાંબરાઃ ॥ કૃતૈશ્ચ કર્મભિઃ પુણ્યૈસ્તત્ર તિષ્ઠંતિ ભૂષિતાઃ ॥૩૦॥ તસ્યાં સ ધર્મો ભગવાનાસનેઽનુપમે શુભે ॥ દશયોજનવિસ્તીર્ણં સર્વરત્નૈઃ સુમંદિતેઃ ॥૩૧॥ ઉપવિષ્ઠઃ સતાં શ્રેષ્ઠછત્રશોભિતમસ્તકઃ ॥ કુંડલાલંકૃતઃ શ્રીમાન્મહામુકુટમંદિતઃ ॥૩૨॥ સર્વાલંકારસંસુક્તો નીલમેઘસમપ્રભઃ ॥ વાલવ્યજનહસ્તાભિરપ્સરોભિશ્ચ વીજિતઃ ॥૩૩॥ ટેકાણે સ્થિતિ કરવા પામે છે. ॥૩૦॥ એ સભામાં દશ યોજના વિસ્તારવાળા રત્નજડિત અનુપમ આસનપર યમ ધર્મરાજા બેસે છે. ॥૩૧॥ એ ધર્મરાજા ત્યાં બેસે છે, ત્યારે તેમનું મસ્તક છત્ર, કુંડલ તથા મુકુટથી અતિ ઉજાજ્વલ્યમાન છતાં, સુશોભિત દેખાય છે. ॥૩૨॥ સકલ ઉજાજ્વલ્યમાન અલંકારોથી સુશોભિત છતાં જેની કાંતિ ઘનશ્યામ (વરસાદના વાદળા જેવી કાઝાશની) છે, એવા યમ ધર્મરાજાને અપ્સરાઓ પોતિકા હાથમાં વીરણના વાઝાના વીંછણાઓ વહે વાયરો નાંચે છે. ॥૩૩॥

ગાંધર્વ તથા અષ્વરાઓનો સમુદાય જેનો ચારે બાજુએ ગીત ગાયન કરીને તથા વાજાં વગાડીને, સેવા કરે છે. ॥૩૪॥
 ને હાથમાં પાશવાળા મૃત્યુ તથા કાલપાશવાળા કૃતાંતની પાસે પોતાની સેવા કરાવે છે ॥૩૫॥ જે પોતાના પ્રમાણે બઢવાળા
 છતાં, કાલપાશ ધારણ કરનારા આત્મસદૃશ (વગર કહ્યે સામાના મનના વિચાર જાણનાર) યોદ્ધાઓની સેનાથી વીંટાણ્યા
 છે, ॥૩૬॥ હે ગરુડ ! એવા ધર્મરાજની સભામાં અગ્નિષ્વાત્, સોમપા, ઉષ્મપ, સ્વધાવંત, વર્હિષદ ॥૩૭॥ તથા અર્યમાં વગેરે નામના
 પિતૃગણો, મૂર્તિમાનપણે તથા ગુપ્ત રૂપે બીજા ઋષિઓની સાથે યમધર્મ રાજાની ઉપાસના કરે છે, ॥૩૮॥ એ યમધર્મ રાજાની

ગંધર્વાણાં સમૂહાશ્ચ સંઘશાસ્ત્રાપ્સરોગણાઃ ॥ ગીતવાદિત્રનૃત્યાદ્યૈઃ પરિતઃ સેવયંતિ તમ્ ॥૩૪॥
 મૃત્યુના પાશહસ્તેન કાલેન ચ બલીયસા ॥ ચિત્રગુપ્તેન ચિત્રેણ કૃતાંતેન નિષેવિતઃ ॥૩૫॥
 પાશદંડધરૈરુઝૈર્નિદેશવશવર્તિભિઃ ॥ આત્મતુલ્યબલૈર્નાનાસુમૈટઃ પરિવારિતઃ ॥૩૬॥
 અગ્નિષ્વાત્તાશ્ચ પિતરઃ સોમપાશ્ચાષ્મષાશ્ચ યે ॥ સ્વધાવંતો વર્હિષદો મૂર્તિમૂર્તાશ્ચ યે સ્વગ ! ॥૩૭॥
 અર્યમાદ્યાઃ પિતૃગણા મૂર્તિમંતસ્તથા પરે ॥ સર્વે તે મુનિભિઃ સાર્ધં ધર્મરાજમુપાસતે ॥૩૮॥
 અત્રિર્વિસિષ્ઠઃ પુલહો દક્ષઃ ક્રતુરશંગિરાઃ ॥ જામદગ્ન્યો ધૃગૈશ્ચ વુલસ્ત્યાગસ્ત્યનારદાઃ ॥૩૯॥
 એતે ચાન્યે ચ બહવઃ પિતૃરાજસંભાસદઃ ॥ ન શક્યાઃ પરિસંખ્યાતું નામભિઃ કર્મભિસ્તથા ॥૪૦॥
 વ્યાખ્યાભિર્ધર્મશાસ્ત્રાણાં નિર્જેતારો યથાતથમ્ ॥ સેવંતે ધર્મરાજં તે શાસનાત્પરમેષ્ઠિનઃ ॥૪૧॥

સભામાં અત્રિ, વસિષ્ઠ, પુલહ, દક્ષ, ક્રતુરથ, અંગિરા, જામદગ્ન્ય, ધૃગુ, પુલસ્ત્ય, અગસ્ત્ય તથા નારદ, ॥૩૯॥ એ અને એ સિવાય
 બીજા એટલા વધારા ઋષિઓ એ સભાના સંભાસદ છે કે, જેનું અનુક્રમ નામ તથા સંખ્યાની ગણતરી કરવાનું બનતું નથી. ॥૪૦॥
 એ સર્વે ઋષિઓ એ સભામાં વેસવા છતાં, યથાન્યાય ધર્મશાસ્ત્રનાં વ્યાખ્યાનો આપે છે, અને બ્રહ્મદેવની આજ્ઞાથી ધર્મરાજાની
 સેવા કરે છે. ॥૪૧॥

ए सभामां सूर्यवंश तथा चंद्रवंशना राजा बेठा छतां, धर्मराजानी उपासना करे छे, ॥४२॥ ए सभामां मनु, दिलीप, मांधाता, सगर, भगीरथ, अंबरीष, अनरण्य, मुचुक्षुद, निमि, पृथु; ॥४३॥ ययाति. नहुष, पूरु, दुष्यंत, शिवि, नल, भरत, शंतनु, पांडु तथा सहस्रार्जुन, ॥४४॥ ए सर्व राजर्षिओ पुण्यवान छतां कीर्तिमान तथा बहुश्रुत छे, ए सर्व राजाओए मोटा मोटा अधमेध यज्ञो आ लोकमां करीने, परलोकमां यमधर्मना सभासद थाय छे. ॥४५॥ धर्मराजानी सभामां निरंतर

राजानः सूर्यवंशीयः सोमवंश्यास्तथापरे ॥ सभायां धर्मराजं ते धर्मज्ञाः पृथुपासते ॥४२॥

मनुर्दिलीपो मांधाता सगरश्च भगीरथः ॥ अंबरीषोऽकरण्यश्च मुचुकुंदो निमिः पृथुः ॥४३॥

ययातिर्नहुषः पूरुदुष्यंतश्च शिविर्नलः ॥ भरतः शंतनुः पांडुः सहस्रार्जुन एव च ॥४४॥

एते राजर्षयः पुण्याः कीर्तिमंतो बहुश्रुताः ॥ इष्ट्वाऽधर्मैर्बहुभिर्जाता धर्मसभासदः ॥४५॥

सभायां धर्मराजस्य धर्म एव प्रवर्तते ॥ न तत्र पक्षपातोऽस्ति नानृतं न च मत्सरः ॥४६॥

सभ्याः सर्वे शास्त्रविदः सर्वे धर्मपरायणाः ॥ तस्यां सभायां सततं वैवस्वतमुपासते ॥४७॥

इदृशी सा सभा तार्क्ष्य ! धर्मराज्ञो महात्मनः ॥ न तां पश्यति ये पापा दक्षिणेन पथा गताः ॥४८॥

धर्मराजपुरे गंतुं चतुर्भागा भवति च ॥ पापिनां गमने पूर्वं स तु ते परिकीर्तितः ॥४९॥

धर्म ज प्रवैते छे, ए सभामां पक्षपात, मत्सर तथा अहृत नथी. ॥४६॥ त्यांना सभासद सकल शास्त्रो जाणनारा छतां, धर्मपरा-यण छे, तेथी तेओ निरंतर वैवस्वतनी उपासना करे छे. ॥४७॥ भगवान कहे छे. हे गरुड ! ए रीतनी ए धर्मसमाने पातकी जन तथा दक्षिण मार्गे गमन करानारा जोता नथी. ॥४८॥ यमधर्मना पुरसां जवाना चार मार्ग छे, जे मार्गे पातकी जन गमन करे छे, ते मार्ग में प्रथम कह्यो छे. ॥४९॥

પૂર્વાદિ ત્રણ માર્ગે યસલોકમાં ગમન કરનારા મનુષ્ય પુણ્યવાન્ જાણના, તેનો પ્રકાર કહું છું, તે સાંભલો. ॥૫૦॥ જે પૂર્વ-
 માર્ગે ગમન કરવાનું છે, તે પૂર્વમાર્ગે સફળ યોગીથી યુક્ત છતાં, પારિજાતક દુક્ષોની છાયાથી યુક્ત અને રત્નોથી સુવિત છે.
 ॥૫૧॥ એ માન વિગાનોના સહુદાયથી યુક્ત, હંસાદિ પક્ષીઓથી સુવિત (સાળગારાણ્ણો) છતાં વિરાજમાન, વિદ્રુમ (પરવાઝા)
 થી ચળાવેલા વગીચાઓથી યુક્ત તથા અમૃતની મંદમંદ દૃષ્ટિથી આદ્ર (મિનાશવાલો) જાળવો. ॥૫૨॥ એ રીતના માર્ગે મોટા
 મોટા રાજર્ષિ બ્રહ્મર્ષિ, અપ્સરાઓના સમુદાય, ગંધર્વ, વિદ્યાધર તથા મહોરગ (શેષાદિ નાગો) ગમન કરે છે, ॥૫૩॥ દેવોનું
 પૂર્વાદિચિહ્નિમાર્ગે ગતા ધર્મમંદિરે ॥ તે વૈ સુકૃતિનઃ પુણ્યૈસ્તસ્યાં ગચ્છંતિ તાન્ શ્રુણુ ॥૫૦॥
 પૂર્વમાર્ગસ્તુ તૈત્રકઃ સર્વભોગસમન્વિતઃ ॥ પારિજાતતરુચ્છાયાચ્છાદિતો રત્નમંદિતઃ ॥૫૧॥
 વિમાનગણસંકીર્ણો હંસાવલિવિરાજિતઃ ॥ વિદ્રુમારામસંકીર્ણપીયૂષપદ્મસંયુતઃ ॥૫૨॥
 તેન બ્રહ્મર્ષયો યાંતિ પુણ્યા રાજર્ષયોઽમલાઃ ॥ જપ્સરોગણગંધર્વવિદ્યાધરમહોરગાઃ ॥૫૩॥
 દેવતાગદધકાશ્રાન્યે શિવભક્તિપરાયણાઃ ॥ ગ્રીષ્મે પ્રપાદાનરતા માવે કાષ્ઠપ્રદાયિનઃ ॥૫૪॥
 વિશ્રામયંતિ વર્ષાસુ વિરક્તાન્દાનમાનતઃ ॥ દુઃસ્વિતસ્યાધૃતં બ્રૂતે દદતે હ્યાશ્રમં તુ ચે ॥૫૫॥
 સત્યધર્મરતા યે ચ ક્રોધલોભવિવર્જિતાઃ ॥ પિતૃમાતૃષુ ચે ભક્તા ગુરુશુશ્રૂષણે રતાઃ ॥૫૬॥
 આરાધન કરનારા, શિવભક્તિ કરનારા, ઉન્હાઝામાં જલનું દાન કરનારા, ॥૫૪॥ વર્ષાઋતુમાં વિશ્રામ આપનાર, વિરક્ત પુરુષને
 દાન તથા માત્ર આપનારા તથા દુઃસ્વીજન મળે તેને અશ્રુત તુલ્ય ભાષણથી આસનાવાસના આપવા છતાં, સર્વને આશ્રય આપે છે,
 તે એ માર્ગે ગમન કરે છે. ॥૫૫॥ જે પુરુષ સત્ય ધર્મ વિષે રત (અનુકૂલ, રાજી) છતાં ક્રોધ તથા લોભથી રહિત હોવાને
 સાથે માતાપિતાના તથા ગુરુની ભક્તિ કરે છે, તે એ માર્ગે ગમન કરે છે. ॥૫૬॥

ભૂમિ ધર ગાય તથા વિદ્યાનું દાન આપનાર. તથા પુરાણવક્તા અને શ્રોતા પુરુષો, એ માર્ગે ગમન કરે છે. ॥૫૭॥ એ વગેરે સુકૃત્ય કરનારા પુરુષો, પૂર્વદ્વારથી પ્રવેશ કરીને, યમધર્મરાજાની સમામાં જાય છે. ॥૫૮॥ બીજો ઉત્તર તરફનો માર્ગ જાણવો, કે, જે સેંકડો રથ ઘણાય પુરુષોથી સ્ત્રીચોક્ષીચ છતાં, તે ઠેકાણું હરિચંદન (મહાયાગીરી સુખડનાં લીલાં જાડ અથવા તેને ઘસીને છાંટેલાં છાંટણાં કે ચક્રવાકાદિ પક્ષીઓ) થી શુભોભિત છે. ॥૫૯॥ તે ઠેકાણું હંસ, સારસ તથા ચક્રવાકાદિ પક્ષીયોથી સુશોભિત છતાં એ ઠેકાણે અમૃતથી ભરેલું સરોવર છે. ॥૬૦॥ વૈદિક કર્મ કરનારાં, અભ્યાગતનું પૂજન કરનારા, દુર્ગા (દેવી)

ભૂમિદા ગૃહદા ગોદા વિદ્યાદાનપ્રદાયકાઃ ॥ પુરાણવક્તૃશ્રોતારઃ પારાયણપરાયણાઃ ॥૫૭॥
 एते सुकृतिनश्चान्ये पूर्वद्वारे विशन्ति च ॥ यांति धर्मसभायां ते सुशीलाः शुद्धबुद्ध्यः ॥૫૮॥
 द्वितीयस्तत्તरो मार्गो महारथशतैर्दृतः ॥ नरयानसमायुक्तो हरिचंदनमंडितः ॥૫૯॥
 हंससारंसंकीर्णश्चक्रवाकोपशोभितः ॥ अमृतद्रवसंपूर्णस्तत्र भाति सरोवरः ॥૬०॥
 अनेन वैदिका यांति यथाभ्यागतपूजकाः ॥ दुर्गाभान्वोश्च ये भक्तास्तीर्थस्नाताश्च पर्वसु ॥૬१॥
 ये मृता धर्मसंग्रामेऽनशनेन मृताश्च ये ॥ वाराणस्यां गोप्रहे च तीर्थतोये मृता विधेः ॥૬२॥
 ब्राह्मणार्थे स्वामिकार्ये तीर्थक्षेत्रेषु ये मृताः ॥ ये मृता दैवविध्वंसे योगाभ्यासेन ये मृताः ॥૬३॥
 तथा सूर्यनी उपासना करनारा અને ગ્રહણાદિ પર્વ કાળે તીર્થસ્નાન કરનારા એ માર્ગે થઈને જાય છે. ॥૬૧॥ ધર્મસંગ્રામમાં મરનારા, અનશનત્રત ધારણ કર્યાથી મરનારા, કાશીની ગંગામાં મરનારા, ગાયોનું સંક્રટ મટાડવામાં મરનારા, ક્રોડપણ તીર્થમાં દેવવશાત્ મરનારા. ॥૬૨॥ બ્રાહ્મણો સંક્રટમાં હોય તેમને છોડાવતાં દુર્ઘટસમય ગ્રાસ થવાને લીધે મરણ પામનારા, પોતિકા સ્વામિના કાર્યાર્થે મરણ પામનારા. પુણ્યક્ષેત્રમાં દૈવવશાત્ મરણ પામનારા, દેવોનો નાશ થટકાવવામાં મરનારા તથા યોગાભ્યાસ સાધતાં મરણ પામે છે, તે સર્વે ઉત્તર માર્ગે થઈને જાય છે. ॥૬૩॥

જે નિત્ય સત્પાત્રની પૂજા કરે છે તથા જે નિત્ય મહાદાન આપે છે, તે સર્વે ઉત્તર માર્ગેથી જઇને ધર્મસમામાં નિવાસ કરે છે. ॥૬૪॥ ત્રીજો માર્ગ પશ્ચિમ તરફનો જાળવી, એ માર્ગ રત્નોનાં મંદિરોથી સુશોભિત છતાં, તે ઠેકાણે નિરંતર અમૃતના રસથી ભરેલા મોટા મોટા કૂઆ છે. ॥૬૫॥ એ માર્ગમાં ઐરાવતના કુલમાં ઉત્પન્ન થયેલા ઉન્મત્ત હાથી તથા ઉચ્ચૈઃશ્રવા નામના કુલના ઉત્તમ ઘોડા છે. ॥૬૬॥ આમર્ગે આત્મચિંતક, સચ્ચાસ્ત્રચિંતક, એકાંતિક વિષ્ણુભક્ત; ગાયત્રી મંત્રનો જપ કરનારા, ॥૬૭॥ પર-હિંસા, પરદ્રવ્ય, પરવાદ તથા પરનિંદા બાબત પરાહ્નુલ્લ (પ્રતિકૂલ, ઉલટા મતવાલા) પોતાની જ સ્ત્રીથી રત (સંતોષી) રહે-

સત્પાત્રપૂજકા નિત્યં મહાદાનસ્તાશ્રયે ॥ પ્રવિશંત્યુત્તરે દ્વારે યાંતિ ધર્મસમાં ચ તે ॥૬૪॥

તૃતીયઃ પશ્ચિમે માર્ગો રત્નમંદિરમંડિતઃ ॥ સુધારસસદાપૂર્ણદીર્ઘિકાભિર્વિરાજિતઃ ॥૬૫॥

ઐરાવતકુલોદ્ભૂતમત્તમાતંગસંકુલઃ ॥ ઉચ્ચૈઃશ્રવસમુત્પન્નહયરત્નસમન્વિતઃ ॥૬૬॥

એતેનાત્મપરા યાંતિ સચ્ચાસ્ત્રપરિચિંતકાઃ ॥ અનન્યવિષ્ણુભક્તાશ્ચ ગાયત્રીમંત્રજાપકાઃ ॥૬૭॥

પરહિંસાપરદ્રવ્યપરવાદપરાહ્નુલ્લાઃ ॥ સ્વદારનિરતાઃ સંતઃ સાશ્વિકા વેદપાઠકાઃ ॥૬૮॥

બ્રહ્મચર્યવ્રતધરા વાનપ્રસ્થાસ્તપસ્વિનઃ ॥ શ્રીપાદસંન્યાસપરાઃ સમલોષાશ્મકાંચનાઃ ॥૬૯॥

જ્ઞાનવૈરાગ્યસંપન્નાઃ સર્વભૂતહિતે રતાઃ ॥ શિવવિષ્ણુવ્રતકરાઃ કર્મબ્રહ્મસમર્પકાઃ ॥૭૦॥

ઋણૈશ્ચિભિર્વિનિર્મુક્તાઃ પંચયજ્ઞસ્તાઃ સદા ॥ પિતૃણાં શ્રાદ્ધદાતારઃ કાલે સાંધ્યમુપાસકાઃ ॥૭૧॥

નારા, સંત અગ્નિહોત્રી છતાં, દેવતું અધ્યયન કરનારા. ॥૬૮॥ બ્રહ્મતેજ ધારણ કરનારા, વાનપ્રસ્થ, તપસ્વી, શ્રીપાદ, સંન્યાસી માટી અને સુવર્ણપર સમાનતા રાખનારા, ॥૬૯॥ જ્ઞાન તથા વૈરાગ્યથી સંપન્ન હોય તે, સકલ પ્રાણીના હિત વાબત આનંદ માનનારા હોય તે, શિવ તથા વિષ્ણુના વ્રત ધારણ કરનારા, સકલ કર્મો બ્રહ્માર્પણ કરનારા, ॥૭૦॥ વ્રણે પ્રકારનાં ઋણ થકી મુક્ત થનારા, નિરંતર પાંચ મહાયજ્ઞ કરનારા, પિતૃઓને શ્રાદ્ધો અર્પણ કરનારા, બરાબર વસ્તુત્સર સંધ્યોપાસના કરનારા, ॥૭૧॥

तथा नीचनी संगतिनो त्याग करीने, सत्समागम करनारा वगेरे पुरुषो, असराओना गणथी सेदित छतां, उत्तम विमानमां वेसीने. ॥७२॥ सुधापान (अमृत पीवुं) करता थकी, धर्मराजाना मंदिरे पश्चिमद्वारथी गमन करे छे. ॥७३॥ एरीतना त्रण द्वारोए थइने, पुरुषो धर्मसभामां जाय छे; तेने जोइने यमधर्म वारंवार एम कहे छे के, आप पधार्या, ए अति उत्तम थयुं. एम कहा छतां, तेओने मान आपवाना हेतुथी आसनथी उठीने, थोढांक डगळां तेमना सामा जाय छे. ॥७४॥ ते समये यमधमराजा चतुर्भुज थइने गदा, शंख, चक्र तथा आसि (तलवार) वगेरे आयुधो धारण करीने, तेओनी साथे मित्र तुल्य

नीचसंगविनिर्मुक्ताः सत्संगतिपरायणाः ॥ एतेऽसुरोगैर्युक्ता विमानवरसंस्थिताः ॥७२॥
सुधापानं प्रकुर्वतो यांति ते धर्ममंदिरम् ॥ विशंति पश्चिमद्वारे यांति धर्मसभांतरे ॥७३॥
यमस्तानागतान्दृष्ट्वा स्वागतं वदते मुहुः समुत्थानं च कुरुते तेषां गच्छति संमुखम् ॥७४॥
तदा चतुर्भुजो भूत्वा शंखचक्रगदासिभृत् ॥ पुण्यकर्मतानां च स्नेहान्मित्रवदाचरेत् ॥७५॥
सिंहासनं च ददते नमस्कारं करोति च ॥ पादार्धं कुरुते पश्चात्पूज्यते चंदनादिभिः ॥७६॥
नमस्कुर्वतु भोः सभ्या ज्ञानिनं परमादरात् ॥ एष मे मंडलं भित्वा ब्रह्मलोकं प्रयास्यति ॥७७॥
भो भो बुद्धिमतां श्रेष्ठा नरकक्लेशभीरवः ॥ भवद्भिः साधितं पुण्यैर्देवत्वं सुखदायकम् ॥७८॥
भाषण करे छे. ॥७५॥ ए पुरुषो पुण्यवान् होवाथी, तेओने बेसबा सारु सिंहासन आपीने, नमस्कार करे छे. पछी तेओना पगपर अर्ध्यादि आपीने चंदनादि उपचारोधी तेओनुं पूजन करे छे. ॥७६॥ वळी त्यांना सभासदोने कहे छे ते, हे सभासदो ! आ परस ज्ञानीओ पधार्या छे, तेओने उत्तम आदरपूर्ण नमस्कार करो, आ माहात्माओ मारा मंडणनी यात्रा करीने, ब्रह्मलोकमां गमन करवाना छे. ॥७७॥ पछी ए पुण्यवानोने कहे छे के, बुद्धिमंत श्रेष्ठी ! तमे नरकना दुःखथी डरीने, मोटा मोटा पुण्यो वडे अति सुख आपनारुं देवपणुं मेळवुं. ॥७८॥

अति दुर्लभ मनुष्य जन्म प्राप्तं तथा છતાં, જેઓ નિત્ય ફલ મલ્લઘાનું સાધના કરતા નથી, તે નરકે જાય છે. ॥૭૯॥ જે પુરુષો અસ્થિર શરીર તથા ધનનો ઉપભોગ કરીને, નિત્ય એ રીતના પુણ્યવાન થવાનું સાધન કરે છે, તેને બુદ્ધિવાન જાણવો. ॥૮૦॥ માટ મનુષ્યોએ અનેક પ્રયત્નો કરીને, ધર્મનો સંચય કરીને, સકલ ભોગોવાળા મારા પદને પામવું. ॥૮૧॥ એ રીતના વાક્યો યમધર્મરાજાના હુલેથી સાંભળીને, પછી એ પુણ્યવાનોએ, એ સમામાંના સમાસદો તથા યમધર્મરાજાને નમસ્કાર કરીને તેઓ સકલ ઋષિઓના મનથી પૂજ્યમાન તથા સ્તુતિ કરવા યોગ્ય છતાં, ॥૮૨॥ વિમાનોના સમુદાયો સહિત ભગવાનના પદને માનુષં દુર્લભં પ્રાપ્ય નિત્યં યસ્તુ ન સાધયેત્ ॥ સ યાતિ નરકઃ ધોરં કોઽન્યસ્તસ્માદ્ચેતનઃ ॥૭૯॥ અસ્થિરેણ શરીરેણ યોઽસ્થિરૈશ્ચ ધનાદિભિઃ ॥ સંચિનોતિ સ્થિરં ધર્મં સ એકો બુદ્ધિમાન્રઃ ॥૮૦॥ તસ્માત્સર્વપ્રયત્નેન કર્તવ્યો ધર્મસંચયઃ ॥ ગચ્છધ્વં પુણ્યવસ્થાનં સર્વભોગસમન્વિતમ્ ॥૮૧॥ ઇતિ ધર્મવચઃ શ્રુત્વા તં પ્રણમ્ય સભાં ચ તામ્ ॥ અમરૈઃ પૂજ્યમાનાસ્તે સ્તૂયમાના મુનીશ્વરૈઃ ॥૮૨॥ વિમાનગણસંકીર્ણાઃ પ્રયાંતિ પરમં પદમ્ ॥ કેચિદ્ધર્મસભાયાં હિ તિષ્ઠતિ પરમાદરાત્ ॥૮૩॥ ઉપિત્વા તત્ર કર્ણાંતં ભુક્ત્વા ભોગાનમાનુષાન્ ॥ પ્રાપ્નોતિ પુણ્યશેષેણ માનુષ્યં પુણ્યદર્શનમ્ ॥૮૪॥ મહાધની ચ સર્વજ્ઞઃ સર્વશાસ્ત્રવિશારદઃ ॥ પુનઃ સ્વાત્મવિચારેણ તતો યાતિ પરં ગતિમ્ ॥૮૫॥ એતન્ને કથિતં સર્વં ત્વયા પૃષ્ટં યમાલયમ્ ॥ ઇદં શ્રુણ્વન્નરો ભક્ત્યા ધર્મરાજસભાં વ્રજેત્ ॥૮૬॥

ઇતિ શ્રીગરુડપુરાણે સારોદ્ધારે ધર્મરાજનગરનિરૂપણો નામ ચતુર્દશમોઽધ્યાયઃ ॥૧૪॥

પામે છે, તથા કેટલાક એ સમામાં જ સન્માનપૂર્વક નિવાસ કરે છે. ॥૮૩॥ એ ટેકાણે એક કલ્પપર્યંત નિવાસ કરી, મનુષ્યોના જેવા વિપયોના ઉપભોગ લઈને પછી શેષ રહેલા પુણ્યના યોગે ફરીથી મનુષ્યયોગિને પામે છે. ॥૮૪॥ તે એવા કે, અતિ ધનવાન, સર્વજ્ઞ તથા સકલ શાસ્ત્રોમાં પ્રવીણ થઈને, પછી થોડા જ વલ્લભમાં ઉત્તમ પડેને પામે છે, ॥૮૫॥ હે ગરુડ ! તમે મને યમધર્મ રાજાના મંદિર વિષે પૂછ્યું, તે મેં તમને કહ્યું. આ વર્ણનની કથા જે મનુષ્ય સાંભળશે, તે ધર્મરાજાની સમાન પામશે. ॥૮૬॥

ઇતિ શ્રી ગરુડપુરાણે સારોદ્ધારે ધર્મરાજનગરનિરૂપણો નામ ચતુર્દશમોઽધ્યાયઃ ॥૧૪॥